

Ritun og framburður

Ítalskt ritmál kemst af með færri stafi en við eigum að venjast, aðeins 21 talsins. Bókstafirnir *j, k, w, x* og *y* eru ekki notaðir nema í erlendum tökuorðum og eru því ekki taldir með ítalska stafrófinu. Þegar stafa þarf orð er það gert nokkurn veginn svona:

a	<i>a</i>	h	<i>akka</i>	q	<i>kú</i>	j	<i>í lúnga</i>
b	<i>bí</i>	i	<i>í</i>	r	<i>erre</i>	k	<i>kappa</i>
c	<i>tsjí</i>	l	<i>elle</i>	s	<i>esse</i>	w	<i>doppía vú</i>
d	<i>dí</i>	m	<i>emme</i>	t	<i>tí</i>	x	<i>íks</i>
e	<i>e</i>	n	<i>enne</i>	u	<i>ú</i>	y	<i>ípsilon, í greka</i>
f	<i>effe</i>	o	<i>o</i>	v	<i>vú, ví</i>		
g	<i>djí</i>	p	<i>pí</i>	z	<i>tseita</i>		

Eins og sést hér fyrir ofan er *v* ýmist nefnt *ví* eða *vú* og er hvort tveggja rétt. Stafurinn *y* er sömuleiðis ýmist nefndur *ípsilon* eða *í greka* (grískt *i*). Þau hljóð sem erfiðast er að lýsa eru *c, g* og *z*. Margir kunna að bera fram ítölsku kveðjuna *ciao* (tsjá) og það er ágætt dæmi um *c* hljóðið. Stafurinn *g* er nefndur með mjúku hljóði eins og í enska mannsnafninu *George*. Stafurinn *z* er borinn fram með því að tungubroddurinn snertir framtennur í efri góm og gefur snarpt blásturshljóð, *ts*.

Óhætt er að segja að ritun og framburður ítölsku fylgist vel að. Allir ritaðir sérhljóðar eru bornir fram en renna auðvitað dálítið út í eitt þegar þeir standa saman, til að mynda í hinni velþekktu kveðju *ciao*, (tsjá), þar sem *iao* verður að *já*-hljóði. Tvöfaldir samhljóðar eru bornir fram með aukinni áherslu og lengd, til að mynda eru orðin *pane* og *panna* borin fram rétt eins og að íslenskum lestrarhætti.

Sérhljóðarnir *a, i* og *u* eru alltaf bornir fram eins og í orðunum *kaf, líf* og *mús*. Sérhljóðarnir *e* og *o* hafa hvor um sig tvennskonar framburð sem er kallaður opinn og lokaður; opinn framburður er eins og íslenskt *e* og *o* (*flet* og *borð*) en lokaður er líkari *ei* og *ó* (*geit* og *jól*). Í áherslulausum atkvæðum er framburðurinn venjulega lokaður, en í áhersluatkvæðum er hvort tveggja til: *soma* er borið fram *sóma* en *somma* er borið fram *somma*.

Undantekningar um framburð samhljóða frá því sem íslenskur lesandi mundi vænta eru helst þessar:

- Samstöfurnar *-gn-* og *-gli-* eru ekki bornar fram með *g*-hljóði heldur sem *-ní-* og mjúkt *-lí-*. Dæmi: *Bagno* er borið fram *baníó* og *figlio* er borið fram *filíó*.
- Bæði *c* og *g* eru hörð hljóð (borin fram eins og *k* í *kaf* og *g* í *gat*) nema á undan *e* og *i*; þá eru þetta mjúk hljóð (*c* verður *tsj* eins og í enska orðinu *change*, og *g* verður *dj* eins og í nafninu *George*). Dæmi: *Cara* og *gara* eru borin fram *kara* og *gara*, en *cera* og *giro* eru borin fram *tsjera* og *djíró*.
- Samstafan *sc-* er einnig borin fram mjúkt á undan *e* og *i* (líkt og í *shoes* á ensku), en annars er framburðurinn harður. Dæmi: *Scendere* er borið fram *sjendere*, en *schuola* er borið fram *skúola*.
- Bókstafurinn *h* er hljóðlaus, ekki borinn fram. Honum er skotið á milli þegar rita þarf hart *g* eða *c* á undan *e* eða *i*. Dæmi: *Chianti* er borið fram *Kíantí* (eða *Kjantí*); *spaghetti* er borið fram *spagetti*.
- Stafurinn *q* stendur ætíð með *u* og *qu-* er borið fram *kv-*. Dæmi: *Quarto* er borið fram *kvartó*.

Áhersla er oftast höfð á næst-síðasta atkvæði þegar orð eru lengri en eitt atkvæði. Undantekningar frá því eru margar, ekki síst í gamalgrónum staðanöfnum: *Padua, Portovenere*. Ennfremur er áhersla í sögnum á þriðja síðasta atkvæði í þriðju persónu fleirtölu: *parlano, finiscono*. Loks hafa ýmis orð áherslu á aftasta atkvæði, en það er þá merkt með höggi yfir sérhljóðanum: *caffè, virtù*.

Loks er að nefna að í eins atkvæðis orðum er högg yfir sérhljóða notað til að þekkja sundur nokkur algeng orð sem hafa sama framburð. Dæmi: *da* = frá, *dà* = gefur; *e* = og, *è* = er; *si* = sig, *sì* = já.

Nafnorð

Ítölsk nafnorð hafa einungis tvö kyn, karlkyn og kvenkyn. Á ítölsku er notað karlkyn þegar vísað er til ótilgreindra hluta (þegar á íslensku er notað hvorugkynsorðið *það*) og sömuleiðis er blandaður félags- skapur kynjanna hafður í karlkyni.

Flest ítölsk nafnorð enda á *-o*, *-a* eða *-e* í eintölu. Undantekningar eru helst erlend tökuorð (*bar*, *film*, *computer*) sem eru yfirleitt höfð karlkyns. Almenna reglan er að orð sem enda á *-o* eru karlkyns, orð sem enda á *-a* eru kvenkyns, en orð sem enda á *-e* eru ýmist karlkyns eða kvenkyns.

Fleirtala nafnorða er mynduð með því að breyta aftasta sérhljóðanum:

	Eintala	Fleirtala
Karlkyn	-o	-i
Kvenkyn	-a	-e
Bæði kynin	-e	-i

Nokkur dæmi:

un fratello	fratelli	bróðir	una sorella	sorelle	systir
un treno	treni	lest	una chiesa	chiese	kirkja
un cane	cani	hundur	una valle	valli	dalur
un nome	nomi	nafn	una notte	notti	nótt

Orð sem enda á *-ca* og *-ga* halda harða hljóðinu í fleirtölu og endingin er því rituð *-che* og *-ghe*:

la barca	le barche	bátur
la ruga	le rughe	hrukka

Flest orð sem enda á *-co* og *-go* halda líka sínu harða hljóði:

il parco	i parchi	almenningsgarður
il lago	i laghi	stöðuvatn

en þó ekki öll (til að mynda ekki þau sem hafa áherslu á þriðja síðasta sérhljóða):

il <u>m</u> edico	i <u>m</u> edici	læknir
-------------------	------------------	--------

Nafnorð sem vísa til persóna hafa stundum bæði kvenkyns og karlkyns útgáfu. Algengast er þá að karlkynsorðið endi á *-o* eða *-e* en kvenkynsorðið á *-a*:

il cugino	frændi	la cugina	frænka
il nonno	afi	la nonna	amma
il signore	herra	la signora	frú
il padrone	eigandi	la padrona	eigandi

Stundum er kyn persónu tilgreint með því að hnýta kvenkynsendingu aftan við karlkynsorð:

il professore	la professoressa	prófessor
lo studente	la studentessa	stúdent/stúdína
l'attore	l'attrice	leikari/leikkona

Sum orð sem enda á *-e* eru eins í báðum kynjum:

un insegnante	una insegnante	kennari
il nipote	la nipote	frændinn/ frænkan, barnabarnið

Og loks eru fáein kvenkynsorð notuð um persónur af báðum kynjum:

la persona	persóna
la guida	ökumaður, leiðsögumaður
la vittima	fórnarlamb

Óregluleg beyging nafnorða víkur frá þeirri meginreglu að endingarnar *-o* , *-a* , *-e* í eintölu verði í fleirtölu *-i* , *-e* , *-i*.

Orð sem hafa áherslu á aftasta atkvæði eru eins í eintölu og fleirtölu. Þau eru rituð með höggi yfir aftasta bókstafnum, *-à* , *-è* , *-ò*:

la città	le città	borg
la difficoltà	le difficoltà	vandræði
il caffè	i caffè	kaffi
la virtù	le virtù	dyggð

Orð af erlendum uppruna sem ekki falla inn í ítalska beygingakerfið eru líka óbreytt í fleirtölu:

il film	i film	kvikmynd
il computer	i computer	tölva
la hostess	le hostess	flugfreyja

Næstum öll orð sem enda á *-ma* eru karlkyns og enda í fleirtölu á *-mi*:

il problema	i problemi	vandamál
il programma	i programmi	dagskrá, forrit
l'aroma	gli aromi	ilmur

nema til dæmis:

il cinema	i cinema	kvikmyndahús
la vittima	le vittime	fórnarlamb

Fáein orð (af gömlum stofni) sem eru karlkyns í eintölu og enda á *-o*, eru kvenkyns í fleirtölu og enda þar á *-a*:

l'uovo	le uova	egg
il braccio	le braccia	handleggur
il dito	le dita	fingur
il paio	le paia	par

Viðskeyti við nafnorð eru vinsæl í ítölsku og hafa svipuð áhrif og lýsingarorð. Ekki er samt hægt að skeyta þeim aftan við öll nafnorð. Helstu gerðir viðskeyta eru eftirfarandi.

Smækkunarendingar, algengastar eru *-ino* / *-ina* og *-etto* / *-etta*:

il cucchiaio	matskeið	il cucchiaino	teskeið
il tavolo	borð	il tavolino	lítið borð, sófaborð
la ragazza	stúlka	la ragazzina	smástelva
il lago	stöðuvatn	il laghetto	lítið vatn, pollur
la isola	eyja	la isoletta	smáeyja

Stækkunarendingin *-one*. Öll orð sem nota hana verða við það karlkyns:

il cucchiaio	matskeið	il cucchiaino	stór skeið , sleif
il ragazzo	drengur	il ragazzone	stór strákur
la borsa	poki	il borsone	stór poki
la scarpa	skór	lo scarpone	grófir klossar

Neikvæða endingin *-accio* / *-accia* merkir að eitthvað er ómögulegt eða ónýtt:

il ragazzo	drengur	il ragazzaccio	stráskratti
la barca	bátur	la barcaccia	bátskrifli

Greinir

Ítölsk nafnorð hafa lausan greini. Óákveðni greinirinn er bara notaður með orðum í eintölu, en ákveðni greinirinn er notaður bæði í eintölu og fleirtölu. Þetta er sama fyrirkomulag og í ensku, en íslenskan hefur engan óákveðinn greini og sá ákveðni er oftast viðskeyti:

	Ítalska	Enska	Íslenska
Óákveðin eintala	una donna	a woman	kona
Óákveðin fleirtala	donne	women	konur
Ákveðin eintala	la donna	the woman	konan
Ákveðin fleirtala	le donne	the women	konurnar

Ákveðni og óákveðni greinarnir eru nokkuð fjölbreytilegir; þeir eru ekki eins í eintölu og fleirtölu, ekki eins í karlkyni og kvenkyni og loks stjórnar upphafshljóð orðsins sem greinirinn stendur með líka mynd hans. Þessum áhrifum upphafshljóða má skipta í tvennt:

- Orð sem hefjast á **sérhljóða** taka öðruvísi greini með sér en orð sem hefjast á **samhljóða**.
- Karlkyns orð sem hefjast á **óhreinu s-hljóði** eða á samstöfunum **gn-** og **ps-** taka sérstakan greini með sér. Svokölluð óhrein s-hljóð eru s+samhljóði (*sc, sn, sp, st, ...*) og bókstafirnir *z* og *x*.

Óákveðinn greinir er svona:

	Eintala	Notkun
Kvenkyn	una	á undan samhljóða
Karlkyn	un	á undan samhljóða
Kvenkyn	un´	á undan sérhljóða
Karlkyn	uno	á undan óhreinu s

Ákveðinn greinir er svona:

	Eintala	Fleirtala	Notkun
Kvenkyn	la	le	á undan samhljóða
Karlkyn	il	i	á undan samhljóða
Kvenkyn	l´	le	á undan sérhljóða
Karlkyn	l´	gli	á undan sérhljóða
Karlkyn	lo	gli	á undan óhreinu s

Nokkur dæmi um ákveðinn og óákveðinn greini:

	Óákveðinn	Ákveðinn, eintala	Ákveðinn, fleirtala
fálki	un falcone	il falcone	i falconi
ár	un anno	l´anno	gli anni
stúdent	uno studente	lo studente	gli studenti
kona	una donna	la donna	le donne
árás	un´ offensiva	l´offensiva	le offensive

Deiligreindir er ekki til í íslensku, en í ítölsku er hann notaður til þess að vísa til ótiltekens magns af ákveðinni heild: *Ég vil fá af þessu*. Á ensku er orðið *some* oft notað sem þannig deiliorð:

Ítalska: Vorrei della carne
Enska: I would like some meat
Íslenska: Ég vildi gjarnan fá af kjötinu

Í ítölsku verður deiligreindir í rauninni til við **samruna** forsetningarinnar *di* og ákveðins greinis, en við samrunann breytist *di* í *de-*. Taflan hér á eftir sýnir þennan samruna:

Eintala			Fleirtala		
di + il	→	del	di + i	→	dei
di + lo	→	dello	di + gli	→	degli
di + la	→	della	di + le	→	delle
di + l'	→	del'			

Deiligreininir er endurtekinn á undan hverju orði í upptalningu, enda beygist hann með kyni og tölu hvers orðs:

Avete <u>dell'</u> acqua frizzante?	Hafið þið vatn með gosi?
Vorrei <u>del</u> latte e <u>dello</u> zucchero	Ég vil gjarnan mjólk og sykur
Mi dà <u>dei</u> fagiolini e <u>degli</u> asparagi	Látið mig hafa dálítið af grænum baunum og af aspasi

Deiligreini er oft sleppt í daglegu tali, einkum þegar magnið skiptir ekki máli:

Avete acqua frizzante?	Hafið þið vatn með gosi?
Con la prima colazione c'è caffè o tè	Með morgunverðinum er kaffi eða te

Deiligreininir er ekki hafður með neitun í setningu:

No ho comprato sale e pepe	Ég keypti ekki salt og pipar
Non c'è panna	Það er engin rjómi

Samruni forsetninga við ákveðinn greini

Algeng orðaröð er að forsetning fari á undan nafnorði með ákveðnum greini: *Tremo per il freddo – Ég skelf vegna kuldans*. Nokkrar algengustu forsetningarnar renna undir þessum kringumstæðum saman við ákveðna greinin, rétt eins og þegar *di* myndar deiligreini. Þessar forsetningarnar eru *a*, *da*, *di*, *in* og *su* (um merkingu þeirra er fjallað ítarlega í kafla um forsetningar, bls. 21). Í samrunanum breytist *di* í *de-* og *in* verður *ne-*, en að öðru leyti er þetta eins fyrir allar forsetningarnar:

	il	lo	la	l'	i	gli	le
a	al	allo	alla	all'	ai	agli	alle
da	dal	dallo	dalla	dall'	dai	dagli	dalle
di	del	dello	della	dell'	dei	degli	delle
in	nel	nello	nella	nell'	nei	negli	nelle
su	sul	sullo	sulla	sull'	sui	sugli	sulle

Andiamo allo zoo	Förum í dýragarðinn
È lontano dai negozi	Það er langt frá búðunum
Prendo la giacca della ragazza	Ég tók jakka stúlkunnar
Il pranzo è incluso nel prezzo	Hádegisverðurinn er innifalinn í verðinu
Sulla pianta della città è qui	Á kortinu af borginni er það hér

Lýsingarorð og atviksorð

Lýsingarorð og atviksorð eiga það sameiginlegt að tiltaka nánar um merkingu orða. Munurinn er sá að lýsingarorð standa með nafnorðum eða öðrum fallorðum og beygjast eftir kyni og tölu, en atviksorð beygjast ekki og standa ekki með nafnorðum. Dæmi um lýsingarorð: *Súpan er góð og fiskurinn er góður*. Dæmi um atviksorð: *Honum líður illa og henni líður illa*.

Í íslensku er almenna reglan sú að lýsingarorðið stendur á undan nafnorðinu, *rauða húsið*, en í ítölsku kemur það oftast á **eftir** nafnorðinu, *la casa rossa*. Þessu er þó stöku sinnum snúið við til að undirstrika lýsingarorðið: *la rossa casa – húsið rauða*.

Staða atviksorða í setningum er svipuð í íslensku og ítölsku. Ef þau standa með lýsingarorði koma þau á undan því, en á eftir sögn ef þau standa með henni: *Arrivo puntualmente, sono molto puntuale – Ég kem stundvíslega, ég er mjög stundvís*.

Beyging lýsingarorða eftir kyni og tölu er eins og beyging nafnorða. Lýsingarorð í eintölu enda nánast öll á *-o*, *-a* eða *-e*, rétt eins og nafnorð, og samsvarandi fleirtöluending er þá *-i*, *-e* og *-i*. Lýsingarorð sem enda á *-e* í eintölu eru eins í karlkyni og kvenkyni, en hin hafa endingu í samræmi við kyn sitt.

Eftirfarandi eru dæmi um lýsingarorð sem ekki eru eins í karlkyni og kvenkyni:

	Eintala	Fleirtala		Eintala	Fleirtala
frægur	famoso	famosi	fræg	famosa	famose
lítill	piccolo	piccoli	lítill	piccola	piccole
rauður	rosso	rossi	rauð	rossa	rosse

Eftirfarandi lýsingarorð eru dæmi um þau sem eru eins í báðum kynjum:

	Eintala	Fleirtala
sterk(ur)	forte	forti
íslensk(ur)	islandese	islandesi
græn(n)	verde	verdi

Fáein lýsingarorð eru eins í eintölu og fleirtölu, flest þeirra nöfn lita. Dæmi:

viola	fjólublár	rosa	bleikur
marrone	brúnn	beige	drapplitað
blu	blár	arrostò	grillaður

Atviksorð eru oft mynduð úr lýsingarorðum með því að skeyta við þau endingunni *-mente* (eins og gert er í ensku með endinunni *-ly*: *bad, badly; regular, regularly*). Algengast er að endingunni sé bætt aftan við kvenkyns beygingu lýsingarorðsins:

	Lýsingarorð	→	Kvenkyn	→	Atviksorð
fljótur	rapido		rapida		rapidamente fljótt
einfaldur	semplice		semplice		semplicemente einfalt

Þegar lýsingarorðin enda á sérhljóði + *le* eða sérhljóði + *re* er aftasta *e* sleppt á undan viðskeytinu:

	Lýsingarorð	→	Atviksorð
auðveldur	facile		facilmente auðvelt
reglulegur	regolare		regolarmente reglulegt

Að sjálfsgöðu eru líka til mörg atviksorð sem ekki eru mynduð úr lýsingarorðum:

Sto bene. Vado sempre in palestra.	Ég hef það gott. Ég fer alltaf í ræktina.
Vado spesso alla piscina. Non ho mai freddo.	Ég fer oft í sundlaugina. Mér er aldrei kalt.

Stigbeyging lýsingar- og atviksorða af því tagi sem tíðkast í íslensku (*harður, harðari, harðastur*) er ekki til í ítölsku. Þess í stað eru orðin *più* og *meno* notuð til að tákna það sem er meira og minna en eitthvað annað, og *il più* og *il meno* tákna það sem er mest og minnst.

Questa giacca è <u>più</u> stretta	Þessi jakki er þrengri
Le scarpe sono <u>meno</u> care	Skórnir eru ódýrari
Può parlare <u>più</u> lentamente?	Gætir þú talað hægar?
Questa maglia è <u>la più</u> piccola	Þessi peysa er minnst
Questi pantaloni sono <u>i meno</u> cari	Þessar buxur eru ódýrastar

Lýsingarorðin *góður* og *vondur* og atviksorðin *vel* og *illa* stigbeygjast með breytingu í orðstofninum:

	Frumstig	Miðstig	Hástig
góður	buono	migliore	il migliore
vondur	cattivo	peggiore	il peggiore
vel	bene	meglio	il meglio
illa	male	peggio	il peggio

Nokkur dæmi um notkun þeirra:

Oggi il tempo è migliore di ieri	Í dag er veðrið betra en í gær
Sta meglio oggi	Honum/henni líður betur í dag
C'è una situazione peggiore	Það er verra ástand
Ho giocato peggio di te	Ég lék verr en þú

Eftirfarandi fjögur lýsingarorðin hafa **bæði** reglulega og óreglulega stigbeygingu, en það er munur á merkingu þeirra eftir því hvernig þau eru stigbeygd. Ennfremur eru orðin *minimo*, *massimo*, *supremo* og *infimo* líka stundum notuð sem hástig þessara orða:

	Frumstig	Merking	Miðstig	Hástig
piccolo	{	yngrri	minore	il minore
		minni	più piccolo	il più piccolo
grande	{	eldri	maggiore	il maggiore
		stærri	più grande	il più grande
alto	{	æðri	superiore	il superiore
		hærri	più alto	il più alto
basso	{	læggra settur	inferiore	l'inferiore
		lægri	più basso	il più basso

Samanburður með miðstigi lýsingarorðs lýsir því sem ójafnt er: *Hún er betri en hann*. Í ítölsku eru samanburðaratriðin tengd með orðunum *che* eða *di*. Í aðalatriðum má segja að orðið *di* sé notað með tölum og upphæðum, á undan fornöfnum og á undan stökum nafnorðum, en orðið *che* sé annars venjulega notað þegar tvennt er borið saman (yfirléitt tvær sagnir, tvö atviksorð, tvö lýsingarorð eða tvö nafnorð):

La gonna costa meno <u>di</u> 100 euro	Pilsíð kostar minna en 100 evrur	(upphæð)
Costa più <u>della</u> giacca	Kostar meira en jakkinn	(á undan stöku nafnorði)
È più giovane <u>di</u> me	Hann/hún er yngri en ég	(á undan fornafni)
È più facile giocare <u>che</u> studiare	Það er léttara að leika sér en læra	(tvær sagnir)
Meglio tardi <u>che</u> mai	Betra seint en aldrei	(tvö atviksorð)
La cravatta è più rosa <u>che</u> rossa	Bindið er meira bleikt en rautt	(tvö lýsingarorð)
Il figlio ha più giocattoli <u>che</u> libri	Bróðirinn á fleiri leikföng en bækur	(tvö nafnorð)

Samanburður tveggja jafningja er oftast gerður með *come* eða *quanto*, sem eru styttingar úr orðasamböndunum *così ... come* og *tanto ... quanto* (samanber *eins ... og*). Enginn merkingarmunur er á því hvort er notað, orðasambandið eða styttingin. Orðið *tanto* beygist með kyni og tölu nafnorðsins sem fylgir því og þegar nafnorð fylgja bæði *tanto* og *quanto* beygjast þau hvort með sínu nafnorði. Hins vegar eru orðin *come* og *così* óbeygjanleg.

Aldo è diligente <u>come</u> Anna	Aldo er eins duglegur og Anna
Non posso andare in Italia spesso <u>come</u> vorrei	Ég get ekki farið eins oft til Ítalíu og ég vildi
Non posso andare in Italia <u>così</u> spesso <u>come</u> vorrei	Ég get ekki farið eins oft til Ítalíu og ég vildi
Questo museo ha tante statue <u>quanto</u> l'altro	Þetta safn á jafn margar styttur og hitt
Ci sono tanti <u>coltelli</u> <u>quante</u> forchette	Það eru eins margir hnífar og gafflar

Viðskeytið -issimo er oft notað til að auka áherslu lýsingarorða:

Il vestito è carissimo	Fötin eru rándýr
I bambini sono stanchissimi	Börnin eru örþreytt
La ragazza è bellissima	Stúlkan er undurfögur

Þetta viðskeyti er notað með stöku atviksorðum, til dæmis *benissimo* og *spessissimo*, en oftast er *molto* notað til að auka áherslu atviksorða:

Ci vado molto spesso	Þangað fer ég mjög oft
Guidi molto lentamente	Aktu mjög hægt

Lýsingarorðin bello, buono, grande og santo eru sérstök að því leyti að þau fara oft á undan nafnorðinu sem þau lýsa og eru þá til í styttri útgáfu. Tvö þau fyrri beygjast óreglulega þegar þau fara á **undan** nafnorðinu sem þau standa með:

Orðið **bello** á undan nafnorði beygist eins og ákveðinn greinirinn:

húsið	la casa	bella casa	le case	belle case
leikkonan	l'attrice	bell'attrice	le attrici	belle attrici
bókin	il libro	bel libro	i libri	bei libri
nemandinn	lo studente	bello studente	gli studenti	begli studenti
leikarinn	l'attore	bell'attore	gli attori	begli attori

Orðið **buono** á undan nafnorði beygist í eintölu eins og óákveðni greinirinn (en er reglulegt í fleirtölu):

leikrit	una commedia	Una buona commedia
hugmynd	un'idea	Una buon'idea
bók	un libro	Un buon libro
nemandi	uno studente	Un buono studente

Algengt er þó að einfalda þetta og nota í eintölu *buon* á undan öllum karlkynsorðum og *buona* á undan öllum kvenkynsorðum:

Un buon studente
Una buona idea

Orðið **grande** er í hópi nokkurra lýsingarorða sem geta bæði staðið á undan og eftir nafnorðinu sem þau vísa til, en merkingin er þá ekki alveg sú sama. Dæmi:

Una grande donna	Mikil kona
Una donna grande	Stór kona
Un vecchio amico	Gamall vinur
Un amico vecchio	Aldraður vinur
La stessa cosa	Sami hlutur
La cosa stessa	Hluturinn sjálfur

Þegar orðið *grande* stendur á undan nafnorðinu sem það lýsir má stytta það í *gran* á undan orðum í eintölu sem byrja á samhljóða, öðrum en *óhreinu s* (sjá bls. **Error! Bookmark not defined.**), og fella niður *-e* á undan orði sem byrjar á sérhljóða:

Un gran piacere	Mikil ánægja	Á undan samhljóða
Un grande artista	Mikill listamaður	Á undan sérhljóða
Un grande spettacolo	Mikil sýning	Á undan óhreinu s
Una gran parte	Mikið hlutverk	Á undan samhljóða
Una grande avventura	Mikið ævintýri	Á undan sérhljóða

Í daglegu tali er *grande* þó oft notað óstytt í öllum tilfellum:

Un grande piacere
Una grande parte

Lýsingarorðið *santo* hefur líka mismunandi merkingu eftir því hvort það stendur á undan eða eftir orðinu sem það á við. Þegar það kemur á eftir (eins og lýsingarorð gera oftast á ítölsku) þýðir það heilagur: *un luogo santo* – *heilagur staður*, en þegar það kemur á undan mannsnafni merkir það að um er að ræða nafn dýrlings og þá er það stytt það með eftirfarandi hætti, í karlkyni og kvenkyni:

San Cristoforo	Á undan samhljóða
Sant' Alessandro	Á undan sérhljóða
Santo Stefano	Á undan óhreinu s
Santa Maria	Á undan samhljóða
Sant' Anna	Á undan sérhljóða

Molto, poco, tanto, troppo eru algeng orð um það sem er mikið eða lítið og geta staðið bæði sem lýsingarorð og sem atviksorð. Þegar þau eru notuð sem lýsingarorð beygjast þau með venjulegum hætti eftir kyni og tölu, en sem atviksorð eru þau óbeygd. Dæmi:

Ho poco tempo	Ég hef lítinn tíma
Abbiamo molta concorrenza	Við erum í mikilli samkeppni
Ci sono troppi turisti	Það eru of margir ferðamenn
Queste regole sono tanto importanti	Þessar reglur eru mjög mikilvægar
Sono arrivato troppo presto	Ég kom of snemma

Fleirtala þessara orða er stundum notuð til að vísa almennt til fólks:

Molti conoscono la sua musica, ma pochi l'apprezzano	Margir þekkja tónlist hans, en fáir kunna að meta hana
---	---

Loks skal nefna að orðatiltækið *un po'*, sem er stytting fyrir *un poco*, er mikið notað í talmáli fyrir dálítið eða smávegis. Þegar það er notað með nafnorði verður það *un po' di*:

Parlo un po' italiano	Ég tala smávegis ítölsku
Un po' tardi	Svolítið seinn
Vorrei un po' di vino	Ég mundi vilja ögn af víni

Persónufornöfn

Fornöfn eru orð sem koma í stað eða vísa til annarra nafna eða hluta. Persónufornöfnin *ég, við, þú, þið*, o.sv.frv. tengjast bæði beygingum sagna (sem beygjast eftir persónu og tölu, auk tíðbeygingar) og eins taka þau fallbeygingum á íslensku, *ég, mig, mér, mín*, o.sv.frv.

Þrátt fyrir það að fallbeyging nafnorða sé horfin úr ítölsku þá varðveitast ennþá leifar af beygingum í persónufornöfnum (eins og í ensku, samanber *I, me* og *he, him*). Ástæðan fyrir því að fallbeygingin varðveitist eru þau blæbrigðaríku skilaboð sem persónufornöfnin þurfa að flytja; í setningunni *hann gaf þeim hana* skiljum við strax hver er gefandinn, hver er þiggjandinn og hver er gjöfin.

Persónufornöfn í nefnifalli, gerandinn í setningu, eru lítið notuð í ítölsku vegna þess að sagnorðið gefur venjulega ótvírætt til kynna persónuna. Þau eru þó notuð til að leggja áherslu á persónuna (*sono italiano – ég er ítalskur; io sono italiano – það er ég sem er ítalskur*), til að skýra nánar til hvaða persónu er vísað (*lui beve il vino, ma lei preferisce il caffè – hann drekkur vínið, en hún vill heldur kaffið*) og í ýmsum föstum frösum (*sono io – það er ég; anche noi – einnig við*). Persónufornöfn í nefnifalli eru þessi¹:

Eintala		Fleirtala	
io	ég	noi	við
tu	þú	voi	þið
lui	hann	loro	þeir, þær
lei	hún		
Lei	þér		

Auk **geranda** í setningu er þar líka oft að finna það sem málfræðin nefnir **andlag** setningarinnar, það sem aðgerð setningarinnar beinist að með einhverjum hætti. Á íslensku er gerandinn jafnan í nefnifalli (þ.e. óbeygt) en andlagið er fallbeygt:

<i>Ég</i>	nefnifall	gerandi
<i>gaf</i>		sögn
<i>konunni</i>	þágufall	óbeint andlag
<i>hestinn</i>	þolfall	beint andlag

Í þessu dæmi er það *hesturinn* sem er þolandi sagnarinnar (hann er gefinn) og í málfræði er sagt að hann sé **beint andlag** sagnarinnar. Beint andlag er venjulega í þolfalli á íslensku og var það alltaf í latínu, sem ítalska er komin af. Í þágufalli stendur hins vegar þiggjandi verknadarins, *konan*, og það er sagt að hún sé **óbeint andlag** sagnarinnar.

Á sama hátt breytast ítölsk persónufornöfn þegar þau standa sem andlag sagnar og sýna með því hvort fornafnið er að vísa til þolanda eða þiggjanda verknadarins, hvort það er beint andlag eða óbeint andlag sagnarinnar.

Persónufornöfn í beinu andlagi, þolandi sagnarinnar, eru eftirfarandi:

Eintala		Fleirtala	
mi	mig	ci	okkur
ti	þig	vi	ykkur
lo, l'	hann	li	þá
la, l'	hana	le	þær
La	yður		

¹ Gömul útgáfa þriðju persónu eru *egli, essa, essi* og *esse*; þau fornöfn eru nú bara notuð í hátíðlegu ritmáli og er sleppt hér. Einnig er til forn þéring í fleirtölu, *Loro*, en hún er ekki notuð lengur; nú er sagt *voi* í stað *Loro* þegar fleiri en einn eru ávarpaðir. Þetta er eins í þéringum á íslensku: *Þér megið fara, en þið hin verðið kyrr*.

Nokkrar reglur um beint andlag fornafna í setningum:

1. Fornöfn í andlagi standa strax á undan sögninni (eða hjálparsögninni):

L'ascolto	Ég hlusta á hann/hana
Li ascolto	Ég hlusta á þau ²
Ci hanno guardati e ci hanno seguiti	Þeir horfðu á okkur og eltu okkur

Þegar um neitun er að ræða kemur orðið *non* á undan fornafninu:

Non la mangia	(Hann/hún) borðar hana ekki
Perché non li inviti?	Hvers vegna býður þú þeim ekki?

2. Þegar sagnbeyging inniheldur lýsingarhátt þátíðar hafa fornöfn í beinu andlagi þau áhrif að lýsingarhátturinn beygist til samræmis við þau (rétt eins og þegar þátíð er mynduð með *essere* + lýsingarháttur þátíðar, sjá bls. 34):

Ho preso il caffè. L'ho preso.	Ég fékk kaffið. Ég fékk það.
Ho preso la valigia. L'ho presa.	Ég tók töskuna. Ég tók hana.
Ho preso i biglietti. Li ho presi.	Ég náði í miðana. Ég náði í þá.
Ho preso le bottiglie. Le ho prese.	Ég sótti flöskurnar. Ég sótti þær.

3. Þegar fornafn er andlag sagnar sem stendur í nafnhætti er því skeytt aftan við sögnina (en aftasta *-e* sagnarinnar sleppt). Fornafni í andlagi er líka skeytt aftan við sagnir í boðhætti, í lýsingarhátti þátíðar (þegar hann er notaður einn og sér, án hjálparsagnar) og í lýsingarhættinum *gerundio*:

È importante mangiar <u>la</u> ogni giorno	Það er mikilvægt að borð'ana daglega
Voglio invitar <u>li</u>	Ég vil bjóða þeim
Aspettami! Aspettiamole!	Bíddu eftir mér! Bíðum eftir þeim!
Vedendol <u>a</u> , ho deciso di aspettare	Sjáandi hana, ákvað ég að bíða
Trovatol <u>o</u> , l'ho comprato	Hafandi fundið það, keypti ég það

4. Fornöfnum í beinu andlagi er líka skeytt aftan við orðið *ecco* (hérna, þarna) til að segja: *Hér er ég, þarna er hann*, og svo framvegis:

Dov'è la signorina? Eccola!	Hvar er unga konan? Þarna er hún!
Hai trovato le valigie? Sì, eccole!	Fannstu ferðatöskurnar? Já, hér eru þær!

Persónufornöfn í óbeinu andlagi vísa til þiggjandans, í hvers þágu verkið er unnið. Fyrsta og önnur persóna er eins og í beinu andlagi, en þriðja persóna er öðruvísi bæði í eintölu og fleirtölu:

Eintala		Fleirtala	
mi	mér	ci	okkur
ti	þér	vi	ykkur
gli	honum	gli (loro) ³	þeim
le	henni		
Le	yður		

Staða þessara persónufornafna í setningum er sú sama eins og lýst var að ofan í reglum 1 og 2 fyrir beint andlag, þau koma á undan sögninni eða er skeytt aftan við nafnhátt sagnar þegar svo ber undir. Þau leiða hins vegar **ekki** til þess að lýsingarháttur þátíðar taki beygingu (regla 3). Í eftirfarandi dæmum er óbeint andlag feitletrað, en beint andlag undirstrikað þegar það er með í setningunni:

² Á undan orði sem hefst á sérhljóða stytast persónufornöfnin *la* og *lo* og verða *l'* – en persónufornöfn í fleirtölu stytast ekki. Þetta er svipað og með ákveðinn greini, sem styttest í eintölu en ekki í fleirtölu.

³ Í talmáli er algengara að nota *gli*. Noti maður *loro* stendur það **aftan** við sögnina, ólíkt hinum fornöfnum. Dæmi: *Gli do il libro* verður *Do loro il libro* – Ég gaf þeim bókina. *Loro* er sömuleiðis frábrugðið að því leiti að það bætist ekki aftan við nafnhátt sagnanna, eins og hin fornöfnin.

Qualcuno **mi** ha mandato una cartolina dalla Spagna
 Il professore **le** ha spiegato il problema
 Voglio telefonargli
 Il signor Brambilla **ci** ha insegnato l'italiano
 Cosa **gli** dici?
 Lucia, tuo padre vuole parlarti!

Einhver sendi mér póstkort frá Spáni.
 Kennarinn skýrði vandamálið fyrir henni.
 Ég vil hringja í hann.
 Herra Brambilla kenndi okkur ítölsku.
 Hvað ert þú að segja honum/þeim?
 Lucia, faðir þinn vill tala við þig!

Beint og óbeint andlag tveggja persónufornafna sem standa með sömu sögn í setningu hefur í för með sér breytingar á fornöfnunum. Í 1. og 2. persónu hljóðbreytist óbeina andlagið (-i verður -e) og í 3. persónu renna fornöfnin saman í eitt orð. Sama gerist líka ef beina andlagið er fornafnið *ne* (sjá nánar um það fornafn á bls. 16) Þetta er sýnt í töflunni hér fyrir neðan. Óbeina andlagið stendur alltaf á **undan** beina andlaginu:

	lo	la	li	le	ne
mi	me lo	me la	me li	me le	me ne
ti	te lo	te la	te li	te le	te ne
gli, le	glielo	gliela	glieli	gliele	gliene
ci	ce lo	ce la	ce li	ce le	ce ne
vi	ve lo	ve la	ve li	ve le	ve ne
gli⁴	glielo	gliela	glieli	gliele	gliene

Nokkur dæmi:

Me la vendi?	Selur þú mér hana?
Ve li mostro subito.	Ég sýni ykkur þær strax.
Gli hai dato i libri? Glieli ho dati ieri.	Hefurðu gefið honum bækurnar? Ég gaf honum þær í gær.
Me lo regali? No, se vuoi te lo vendo.	Gefur þú mér það? Nei, ef þú vilt sel ég þér það ⁵ .
Dò la penna a Maria. Gliela dò.	Ég gef Maríu pennann. Ég gef henni hann.
Dò la penna ai genitori. Gliela dò.	Ég gef foreldunum pennann. Ég gef þeim hann.

Persónufornöfn sem stýrt er af forsetningu taka hljóðbreytingu í 1. og 2. persónu eintölu, en annars er fornafnið óbeygt (eins og í nefnifalli). Þegar sérstaklega á að undirstrika persónu andlagsins, eða taka af vafa um persónuna, má nota forsetninguna **a** með fornafninu. Orðaröðin breytist þá og forsetningarliðurinn með persónufornafninu fer **aftast** í setninguna.

Eintala	Fleirtala
me	noi
te	voi
lui	loro
lei, Lei	

Nokkur dæmi:

Posso venire con te o con voi?	Get ég komið með þér eða með ykkur?
Andiamo con lui da loro	Við förum með honum (heim) til þeirra.
Sei più giovane di lei	Þú ert yngri en hún.
Secondo te, è buono?	Finnst þér það gott?
<u>Mi</u> hanno dato la lettera	Þeir sendu mér bréfið (venjuleg áhersla)
Hanno dato la lettera <u>a me</u>	Þeir sendu bréfið til mín (aukin áhersla á persónuna)

⁴ Loro er líka til sem 3. p. ft., en stendur þá fyrir aftan sögnina: lo [sögn] loro, la [sögn] loro, o.sv.frv.

⁵ Persónufornafnið lo er gjarnan notað þar sem við notum hvorukynsorðið það: Non lo so – Ég veit það ekki

Afturbeygð fornöfn eru í raun hluti af afturbeygðum sögnum og vísa aftur til gerandans: *Hann klæddi sig*. Í íslensku er þetta oft orðið að miðmynd: *Hann klæddist*, en í ítölsku er engin miðmynd og afturbeygt fornafn fylgir ætíð afturbeygðu sögninni.

Til dæmis má taka sögnina *að stöðva* sem á ítölsku er *fermare*. Afturbeygða sögnin *að stöðvast* er í ítalskri orðabók gefin sem *fermarsi* og beygist svona eftir persónu og tölu:

mi	mi fermo	ég stöðva mig	ég stöðvast
ti	ti fermi	þú stöðvar þig	þú stöðvast
si	si ferma	hann stöðvar sig	hann/hún stöðvast
ci	ci fermiamo	við stöðvum okkur	við stöðvumast
vi	vi fermate	þið stöðvið ykkur	þið stöðvist
si	si فرمانو	þeir stöðva sig	þeir/þær stöðvast

Fleiri dæmi um afturbeygðar sagnir:

Divertirsi :	Mi diverto qui	Ég skemmti mér hér
Lavarsi :	Ti sei lavato?	Þvoðir þú þér?
Farsi :	Non si è fatto male	Hann meiddi sig ekki

Þegar afturbeygt fornafn stendur með persónufornafni í andlagi, eða með fornafninu *ne*, þá hljóðbreytist það og verður *me, te, se, ce, ve, se*:

Mi tolgo la giacca – me la tolgo	Ég klæði mig úr jakkanum – ég klæði mig úr honum
Ti compri del pane? Sì, me ne compro	Kaupir þú þér brauð? Já, ég kaupi mér það

Samantekt um beygð persónufornöfn

Enda þótt margt hafi verið sagt hér að framan um andlag persónufornafna og afturbeygð fornöfn, þá er beyging þeirra ekki alveg eins flókin og manni virðist við fyrstu sýn:

- Bæði 1. og 2. persóna eru reglulegar, alltaf *mi, ti, ci, vi* eða hljóðbreytt *me, te, ce, ve*.
- Þriðja persóna í beinu andlagi inniheldur hin táknrænu sérhljóð *lo, la, li, le*.
- Þriðja persóna afturbeygð er *si* bæði í eintölu og fleirtölu og hljóðbreytt *se*.
- Einungis 1. og 2. persóna eintölu hljóðbreytist með forsetningum, aðrar eru óbeygðar.

Í töflunni hér fyrir neðan er yfirlit um beygingu persónufornafna. Þar sést vel að breytileikinn er aðallega í þriðju persónu fornafnanna og það er rammað inn. Þérun er ekki sýnd sérstaklega, enda ér hún alveg eins og þriðja persóna kvenkyns (en rituð með stórum staf).

	Gerandi, nefnifall	Beint andlag	Óbeint andlag	Afturbeygt fornafn	Með forsetningu
<i>ég</i>	io	mi	mi	mi	me
<i>þú</i>	tu	ti	ti	ti	te
<i>hann</i>	lui	lo	gli	si	lui
<i>hún</i>	lei	la	le	si	lei
<i>við</i>	noi	ci	ci	ci	noi
<i>þið</i>	voi	vi	vi	vi	voi
<i>þeir, þær</i>	loro	li, le	gli	si	loro

Eignarfornöfn

Eignarfall er ekki til í ítölsku og því er annað hvort vísað til eignar með forsetningunni *di* eða með eignarfornafni. Í íslensku er hins vegar vísað til eignar með eignarfalli eða með eignarfornafni⁶. Enskan inniheldur alla þessa þrjá möguleika, samanber eftirfarandi töflu:

Táknun eignar	Ítalska	Íslenska	Enska
Forsetning	La casa di Giovanni		The house of John
Eignarfall		Hús Jóhanns	John's house
Eignarfornafn	La sua casa	Húsið hans	His house

Eignarfornöfn eru oftast notuð með ákveðnum greini og kyn þeirra og tala ræðst af eigninni, en ekki af eigandanum⁷. Þau beygjast svona:

Eigandi	Karlkyns eign	Kvenkyns eign	Karlkyns eignir	Kvenkyns eignir
<i>1.p. et.</i>	il mio	la mia	i miei	le mie
<i>2.p. et.</i>	il tuo	la tua	i tuoi	le tue
<i>3.p. et.</i>	il suo	la sua	i suoi	le sue
<i>1.p.ft.</i>	il nostro	la nostra	i nostri	le nostre
<i>2.p.ft.</i>	il vostro	la vostra	i vostri	le vostre
<i>3.p.ft.</i>	il loro	la loro	i loro	le loro

Nokkur dæmi:

Lui guida la sua macchina	Hann ekur bifreið sinni
Lei guida la sua macchina	Hún ekur bifreið sinni
Lei guida il suo gruppo	Hún stýrir hópnum sínum

Ákveðna greininum er sleppt þegar vísað er til einstaklinga í fjölskyldunni í eintölu: *mia figlia*, *tuo marito*, *sua moglie* – *dóttir mín*, *eiginmaður þinn*, *eiginkona hans*, en hann fylgir hins vegar með þegar lýsingarorð eða viðskeyti eru sett við einstaklingana í fjölskyldunni, þegar vísað er til fjölskyldumeðlima í fleirtölu og alltaf þegar eignarfornafnið er *loro*:

La mia sorella maggiore	Elsta systir mín
La mia sorellina	Litla systir mín
Le mie sorelle	Systur mínar
La loro sorella	Systir þeirra

Loks er vert að geta þess að rétt eins og á íslensku er á ítölsku er oft látið duga að nota ákveðinn greini til að tákna eign, þegar eignarhaldið er ljóst:

Il signore è arrivato con la moglie	Maðurinn kom með konunni (konu sinni)
Ho perso il passaporto	Ég hef týnt vegabréfinu (mínu)

⁶ Í stað eignarfalls er á íslensku stundum notuð forsetning: *vatns-glas* → *glas af vatni*, en þá er reyndar ekki verið að vísa til eignar og eiganda

⁷ Þetta er eins á íslensku: hesturinn minn, hestarnir mínir, hryssurnar mínar.

Fornöfnin *si, ci* og *ne*

Fornafnið *si* er notað til að tákna ótilgreindan geranda, þar sem á íslensku er sagt *maður gerir* eða *það er* og á ensku *one does* eða *it is*. Þetta **ópersónulega fornafn** er ætíð í 3. persónu eintölu:

Si esce da questa porta	Maður fer út um þessar dyr
Si può parcheggiare qui?	Má (maður) leggja bílnum hér?
Come si scrive?	Hvernig er það skrifað?
Qui si parla inglese	Það er töluð enska hér / Hér er töluð enska

Hinn ótilgreindi gerandi *si* er í karlkyni, enda er hvorugkyn ekki til á ítölsku og í stað þess notað karlkyn þegar svo ber undir. Þegar *si* + sögn standa með **andlagi**, þá stjórnar andlagið því hvort sögnin er í eintölu eða fleirtölu. Alveg það sama gerist í íslensku: *Það er kona hér; það eru konur hér.*

Si vende il vino qui	Það er selt vín hér
Si vendono biglietti qui	Það eru seldir miðar hér

Þegar *si* stendur með *essere* og **lýsingarorði** er lýsingarorðið haft í fleirtölu:

Quando si è vecchi	Þegar maður er gamall
Si è contenti	Menn eru ánægðir

Í **samsettum tíðum** sagna veldur *si* því að allar sagnir beygjast með hjálparsögninni *essere* og aldrei með *avere*. Þá beygist líka lýsingarháttur þátíðar í samsettu sögninni, eins og jafnan gerist þegar *essere* er hjálparsögn. Þegar andlag fylgir sögninni ræður það beygingu lýsingarháttarins:

Si è comprata la pizza	Það var keypt flatbaka
Si sono viste tante belle cose	Það sáust svo margir fallegir hlutir

Þegar samsett sögn stýrir ekki andlagi gildir sú regla, að ef persónuleg útgáfa sagnar beygist með *avere* er lýsingarhátturinn í karlkyni *eintölu*, en beygist hún með *essere* er lýsingarhátturinn í *fleirtölu*:

Si è speso molto	Miklu hafði verið eytt	Sbr. <i>avere speso</i>
Si era mangiato bene	Það var borðað vel	Sbr. <i>avere mangiato</i>
Si è andati al cinema	Það var farið í bíó	Sbr. <i>essere andato</i>
Si è arrivati in ritardo	Menn komu of seint	Sbr. <i>essere arrivato</i>

Þegar ópersónulega fornafnið *si* er notað með afturbeygða fornafninu *si* er ekki sagt *si si* heldur *ci si*:

Ci si alza tardi	Það er farið seint á fætur (orðrétt: menn reisa sig seint)
Ci si diverte qui	Maður skemmtir sér hér

Persónufornafn í andlagi fer á undan *si*:

Lo si scrive così	Það er skrifað svona
La si vede spesso	Maður sér hana oft

Þegar fornafnið *ne* er í setningu með *si* þá er sagt *se ne*:

Se ne parla molto	Það er mikið talað um það
Se ne compra tanto	Það er mikið keypt af því

Fornafnið *ci* er notað þegar vísað er til staðar. Eðli málsins samkvæmt stendur það oft á undan *essere* í 3. persónu, *è*, og þá renna þau saman í eitt: *C'è = ci + è*:

Ci sono molte trattorie	Þar eru margar krár
Vai a Roma? Ci vado domani	Ferð þú til Rómar? Ég fer þangað á morgun
C'è una banca in via Mazzini	Það er banki í Mazzini götu

Ci getur vísað til forsetningaliða með forsetningunni *a*:

Penso <u>al mio lavoro</u> , ci penso molto	Ég hugsa um vinnu mína, ég hugsa mikið um hana
Credo <u>agli oroscopi</u> , ci credi tu?	Ég trú á stjörnuþár, trúir þú á þær?

Þegar *ci* stendur með persónufornafni í andlagi, eða með *ne*, þá hljóðbreytist það og verður *ce*:

Vuoli mettere il vino nel frigo? Ce lo mette Anna. Viltu setja vínið í ískápinn? Anna setur það þar.

Fornafnið *ne* er notað þegar vísað er til magns og því er aldrei sleppt. Á ensku þýðir þetta *of it*, *some* eða *any*, *en* á íslensku samsvarar þetta stundum *af því* eða *það*. Á íslensku og ensku er oft hægt að komast af án þessarar tilvísunar, en á ítölsku er *ne* **alltaf** notað þegar vísað er til magns eða fjölda.

Hai dei soldi? Ne ho.	Áttu peninga? Ég á þá (I have <u>some</u>).
Non ne ho.	Ég á enga. (I don't have <u>any</u>).
Questo vino è buono, ne vuole?	Þetta vín er gott, viltu <u>það</u> ?
Quanto formaggio vuole? Ne prendo due etti.	Hvað viltu mikið af osti? Ég tek 200 grömm ⁸ .
Avete figli? Ne abbiamo tre.	Áttu börn? Við eigum þrjú (af þeim).

Ne getur vísað til forsetningaliða með forsetningunni *di*:

Non parla di sua sorella. Non ne parla.	Hann talar ekki um systur sína. Hann talar ekki um hana.
Sei sicuro del numero? Ne sei sicuro?	Ertu viss um númerið, ertu viss um það?

Ne kemur yfirleitt á undan sögn í setningum, en er hengt aftan í nafnhátt þeirra (aftasta *-e* fellur niður), boðhátt og lýsingarhátt nútíðar:

Vorrei assaggiarne.	Ég vildi gjarnan smakka það.	Nafnháttur + <i>ne</i>
Compriamone.	Kaupum það/Let's buy some of it.	Boðháttur + <i>ne</i>
Assaggiandone, mi è piaciuto.	Smakkandi það, líkaði mér það.	Lýsingarháttur + <i>ne</i>

Þegar *ne* er notað með samsettri beygingu sagnar með *avere* þá beygist lýsingarháttur þátíðar:

Vuoi dell'acqua? Ne ho comprat <u>a</u> una bottiglia.	Viltu vatn? Ég keypti flösku af því.
Funghi? Ne ho comprat <u>i</u> un chilo.	Sveppir? Ég keypti kíló af þeim.

Af ofangreinu má sjá að *ne* hagar sér í flestu eins og beint andlag persónufornafns:

- Það stendur á undan sögninni (sjá reglu 1, bls. 11)
- Það er hengt aftan í nafnhátt sagna (sjá reglu 2, bls. 11)
- Það veldur beygingu lýsingarháttar þátíðar (sjá reglu 3, bls. 11)
- Það hefur sömu áhrif í samspili við óbeint andlag (sjá töflu á bls. 12)

---

⁸ Í kjöt- og ostaborðum í verslunum er venjan sú, að maður segir hve mörg hektógrömm maður vill láta skera fyrir sig. *Un etto* = hektógramm = 100 grömm, *due etti* = tvö hektógrömm = 200 grömm.

Ýmis önnur fornöfn

Tilvísunarfornöfn vísa oftast til þess sem áður hefur verið nefnt: *Þetta er maðurinn sem ég hitti.* Algengasta ítalska tilvísunarfornafnið er **che** og getur bæði staðið sem gerandi og þolandi í setningu. *Che* er eins í öllum kynjum og tölum, rétt eins og tilvísunarfornafnið *sem* á íslensku:

La donna che lavora nella farmacia	Konan sem vinnur í apótekinu
I ragazzi che ti ho presentato	Strákarnir sem ég kynnti þig fyrir

Ef sérstaka nauðsyn ber til þess að taka af vafa um kyn og tölu þess sem vísað er til, er hægt að nota tilvísunarfornafnið **il quale**, sem alltaf er með greini: *il quale, la quale, i quali, le quali*:

La donna la quale lavora nella farmacia	Konan, hver vinnur í apótekinu
Le ragazze le quali ti ho presentato	Stúlkurnar, hverjum ég kynnti þig fyrir

Með forsetningum er notað tilvísunarfornafnið **cui**, sem er eins í öllum kynjum og tölum:

La donna con cui lavoro	Konan sem ég vinn með
Il treno in cui siamo andati a Roma	Lestin sem við fórum í til Rómar

Tilvísunarfornafnið **chi** er nærtækast að þýða með *sá sem*. Það er eingöngu notað um fólk (en ekki hluti) og því fylgir jafnan sögn í eintölu:

Chi studia, impara	Sá sem stundar nám, lærir
Chi ha visto l'Italia, non la dimentica mai	Sá sem hefur séð Ítalíu, gleymir henni aldrei

Loks er hægt að vísa til eignarfalls með ákveðnum greini + *cui*:

La donna <u>il cui</u> figlio lavora nella farmacia	Konan hvers sonur vinnur í apótekinu
La ragazza <u>i cui</u> cugini sono venuti ieri	Stúlkan hvers frændur komu í gær

Ábendingarfornöfn eru helst **questo** og **quello** sem má þýða með *þessi* og *sá* (á ensku *this* og *that*). Þegar þau standa ein og sér (þ.e. standa ekki með nafnorði) er beyging þeirra afar einföld:

quest-o	quest-a	quest-i	quest-e
quell-o	quell-a	quell-i	quell-e

Questa è mia moglie	Þetta er konan mín
Questi sono i miei figli	Þetta eru börnin mín
Prendo quello in vetrina, ma non questo qui	Ég tek þann í glugganum, en ekki þennan hér

Þegar ábendingarfornöfn standa með nafnorðinu sem þau vísa til, *þessi maður*, eru þau eins og lýsingarorð á undan nafnorði. Í eintölu getur *questo* þá fellt niður sérhljóða:

Quest'anno non vado in vacanza	Þetta ár fer ég ekki í frí
Quest'agenzia viaggi è chiusa oggi	Þessi ferðaskrifstofa er lokuð í dag

Beyging *quello* er flóknari. Því þegar það stendur á undan nafnorði beygist það eins og ákveðni greinirinn (sjá bls. 4), rétt eins og lýsingarorðið *bello* (sjá bls. 8).

la casa	quella casa	le case	quelle case
l'attrice	quell'attrice	le attrici	quelle attrici
il libro	quel libro	i libri	quei libri
lo studente	quello studente	gli studenti	quegli studenti
l'attore	quell'attore	gli attori	quegli attori

Ábendingarfornafnið **ciò** er eintöluorð, beygist ekki og er notað til að vísa til hugmynda eða aðstæðna, frekar en tiltekinn nafnorða.

Avere ciò che ci si merita	Að fá það sem maður á skilið
Ciò non vi riguarda	Þetta hefur ekkert með ykkur að gera

Orðið *ciò* rennur saman við *è* til að mynda frasann *það er eða nánar tiltekið*:

Lui è il fratello di mia zia, cioè mio padre   Hann er bróðir frænku minnar, það er faðir minn

Spurnarfornöfn á ítölsku er sum hægt að nota **bæði** til að spyrja og svara, og þá er það spurnartónninn í mæltu máli, eða spurningarmerkið í rituðu máli, sem segir hvort um spurningu eða svar er að ræða. Þetta er líka til bæði í íslensku og ensku: *When will he come? When he is ready. – Nær mun hann koma? Nær hann er tilbúinn.* Venjulega mundum við þó segja: *Hvenær kemur hann? Þegar hann er tilbúinn.*

Come?

Come stai? Come sempre	Hvernig hefur þú það? Eins og alltaf
Come funziona questo? Come l'orologio digitale	Hvernig virkar þetta? Eins og stafræn klukka
Come si dice ... in italiano?	Hvernig segir þú ... á ítölsku?

Dove?

Dove sono i ragazzi? Dove li vedi	Hvar eru krakkarnir? Þarna sérðu þau
Di dove sei? Siamo di Roma	Hvaðan kemur þú? Við erum frá Róm

Þegar *dove* fer á undan *è* styttest það í *dov*:

Dov'è la stazione? Li!	Hvar er (járnbrautar)stöðin? Þarna!
------------------------	-------------------------------------

Quando?

Quando partiamo? Quando ti è comodo	Hvenær förum við? Þegar þér hentar
Quando arriva il treno da Venezia?	Hvenær kemur lestin frá Feneyjum?
Da quando abita qui? Da quando ero giovane	Hve lengi hafið þér búið hér? Frá unga aldri
Fino a quando resti qui?	Hve lengi (þar til hvenær) verður þú hér?

Perché?

Perché vai a Parma? Perché ho fame.	Hvers vegna ferðu til Parma? Vegna þess ég er svangur.
Perché? Perché no?	Hvers vegna? Hvers vegna ekki?
Perché non glielo chiede?	Hvers vegna spyrðu hann ekki um það?

Che?

Che vuoi? Il pane che ho comprato	Hvað viltu? Brauðið sem ég keypti
Che tipo di torta desiderate?	Hvað kökutegund viljið þið?
A che ora?	Klukkan hvað?

Oft er sagt **che cosa** í stað *che* og í daglegu tali er stundum bara sagt **cosa**:

Che posso fare?	Hvað get ég gert?
Che cosa posso fare?	Hvað get ég gert?
Cosa posso fare?	Hvað get ég gert?

Chi?

Orðið *chi* er notað um fólk, en *che* er notað um aðra hlut (eins og fornöfnin *who* og *what* á ensku). Með eignarfallinu *di chi* er hægt að vísa til eiganda.

Chi abita qui? Chi vuole	Hver býr hér? Hver sem vill
Chi conosce a Verona?	Hvern þekkir hann/þekkið þér í Veróna?
Chi è?	Hver er það?
Di chi è questo cappotto?	Hver á þennan frakka? (Hvers er þessi frakki?)
Di chi sono questi occhiali?	Hver á þessi gleraugu? (Hvers eru þessi gleraugu?)

Quale?

Orðið hefur eintölu og fleirtölu, en er eins í báðum kynjum eins og títt er um fallorð sem enda á *-e*:

Quale camera è tua?	Hvaða herbergi er þitt?
In quali mesi?	Í hvaða mánuðum?
Quale preferisce?	Hvern viltu?
Quali preferisce?	Hverjar viltu?

Þegar *quale* fer á undan *è* er það oft styttn í *qual* :

Qual è il numero di telefono?	Hvert er símanúmerið?
-------------------------------	-----------------------

Quanto?

Þegar *quanto* er notað með sögn (eins og atviksorð) þá beygist það ekki, en er stundum styttn í *quant* á undan sérhljóða:

Quanto costa il libro?	Hvað kostar bókin?
Quanto costano gli indumenti intimi?	Hvað kosta nærfötin?
Quant'è?	Hvað er það mikið?

Þegar *quanto* stendur með nafnorði, eða sem fornafn, beygist það með reglulegum hætti:

Quanto tempo abbiamo?	Hvað höfum við mikinn tíma?
Quanta birra vuoi?	Hvað viltu mikinn bjór?
Quante persone ci sono?	Hvað eru margir þar?
Hai comprato della birra? Quanta?	Keyptirðu eitthvað af bjór? Hve mikið?

Óákveðin fornöfn eru ýmis orð sem vísa til manna og hluta án þess að tiltaka þá nákvæmlega: *allir, einhver, nokkrir, o.sv.frv.* Sum beygjast, önnur ekki.

Ogni stendur á undan nafnorði eða tölu og beygist ekki:

Lavoro ogni giorno	Ég vinn sérhvern dag (alla daga)
L'autobus passa ogni dieci minuti	Vagninn fer hjá á tíu mínútna fresti

Uno er eintöluorð, oftast í karlkyni en til í báðum kynjum:

Costano un euro l'uno	Þeir kosta eina evru hver
Una di voi	Ein af ykkur

Ogn-uno er eintöluorð, oftast í karlkyni en til í báðum kynjum, og er eingöngu notað um persónur:

Ognuno ha donato cinque euro	Sérhver gaf fimm evrur
A ognuno il suo	Sérhverjum sitt

Qual-che stendur ætíð á undan nafnorði í **eintölu** og beygist ekki:

Ho comprato qualche regalo	Ég keypti nokkrar gjafir
Hai comprato qualche regalo?	Hefur þú keypt einhverjar gjafir?
Ci vado qualche volta	Ég fer þangað stundum

Qual-unque og qual-siasi þýða bæði *hvað sem er* og beygjast ekki:

Va bene qualunque colore	Hvaða litur sem er dugir
Possiamo mangiare a qualsiasi ora	Við getum borðað hvenær sem er

Chi-unque þýðir *hver sem er* og er eintöluorð:

Chiunque può farlo	Hver sem er getur gert það
Chiunque venga, dirgli di attendere	Hver svo sem kemur, segðu honum að bíða

Qualcuno er eintöluorð, oftast í karlkyni en til í báðum kynjum, oftast notað um persónur:

Qualcuno è arrivato	Einhver er kominn
C'è qualcuno?	Er einhver hér?
Ne prendo qualcuna	Ég tek einhverja (af þeim)

Qualcosa er eintöluorð:

È successo qualcosa	Eitthvað hefur gerst
Abituare qualcuno a qualcosa	Venja einhvern á eitthvað

Á eftir *qualcosa* kemur stundum *di* + lýsingarorð:

Ho visto qualcosa di strano	Ég sá eitthvað undarlegt
Hai fatto qualcosa di bello?	Gerðirðu eitthvað fallegt?

Á eftir *qualcosa* kemur stundum *da* + sögn í nafnhætti:

Vorrei qualcosa da bere	Ég vil gjarnan eitthvað að drekka
C'è qualcosa da vedere?	Er eitthvað þar að sjá?

Nessuno er eintöluorð, oftast í karlkyni en til í báðum kynjum. Þegar það kemur á eftir sögn fer *non* á undan sögninni:

Nessuno è qui	Enginn er hér
Non ho avuto nessuna risposta	Ég hef ekki fengið neitt svar
Non conosco nessuno alla festa	Ég þekki engan í veislunni

Niente og nulla eru eintöluorð, gjarnan notuð með *non* á sama hátt og *nessuno*. *Niente* er meira notað en *nulla*:

Niente zucchero per me	Engan sykur fyrir mig
Giovanni non capisce niente	Jóhann skilur ekki neitt
Non vedo nulla	Ég sé ekki neitt

Loks má nefna að mörg óákveðin fornöfn eru notuð bæði sem fornöfn og sem lýsingarorð, til að mynda *molto* og *tanto* (margir), *poco* (fáir), *altro* (annar), *alcuno* og *parecchio* (sumir, nokkrir) og *tutto* (allir). Þessi orð beygjast öll reglulega.

Molti sono venuti	Það komu margir
C'è tanta gente qui	Það er margt fólk hér
Ho fatto poco	Ég hef fátt gert
Un'altra bottiglia di vino, per favore	Aðra flösku af víni, takk
Alcuni lo conoscono	Sumir þekkja hann

Þegar *tutto* stendur sem lýsingarorð fylgir greinir með nafnorðinu:

Ho aspettato tutto il giorno	Ég beið allan daginn
Tutta la famiglia è qui	Öll fjölskyldan er hér

Forsetningar

Notkun forsetninga er oft ómögulegt að þýða beint á milli tungumála og erfitt að gefa reglur um þær (á íslensku er til að mynda sagt *í Hafnarfirði en á Ísafirði* og það er bæði hægt að vera *í bænum* og *á bænum*). Hér á eftir eru taldar upp helstu ítölsku forsetningarnar og gefin dæmi um notkun þeirra. Fimm þeirra (*a, da, di, in, su*) renna saman við ákveðna greininn þegar hann kemur á eftir þeim (sjá töflu bls. 4), en hinar fjórar gera það ekki (*con, per, tra, fra*).

Í íslensku stýra forsetningar falli (*um mig, frá mér, til mín*) en ítölsk nafnorð fallbeygjast ekki. Þó má segja að persónufornöfn fallbeygist og fornöfnin *mi, ti, ci* og *vi* verða *me, te, ce* og *ve* þegar þeim er stýrt af forsetningu (til dæmis *per me, con te*).

a er stundum rituð *ad* á undan sérhljóða, einkum á undan *a*. Algengasta merking forsetningarinnar er **til** eða **á**: til persónu, til staðar eða á stað, til tíma eða á tíma:

Scrivo a mio fratello	Ég skrifa til bróður míns
Ho dato il libro a Roberto	Ég lét Róbert fá bókina (ég lét bókina til Róberts)
Andiamo a Roma	Við förum til Rómars
Vai al teatro?	Ferðu í leikhúsið?
Siamo a casa	Við erum heima
Abito ad Arezzo	Ég bý í Arezzo
Dalle nove alle undici	Frá klukkan átta til ellefu
Da martedì a giovedì	Frá þriðjudegi til fimmtudags
A che ora parte il treno?	Hvenær fer lestin (á hvaða stundu fer lestin)?
Mangiamo all'una a Natale	Við borðum klukkan eitt á jólnum

Forsetningin *a* er líka notuð þegar gefnar eru upplýsingar um áttir, fjarlægðir og staðsetningu og enn fremur í ýmsum kunnuglegum frösum er varða mat og drykk:

Prendi la prima strada a sinistra	Taktu fyrstu götu til vinstri
L'albergo è a due chilometri	Hótelið er í tveggja kílómetra fjarlægð
Perugia è a nord di Roma	Perugia er norðan Rómars
Spaghetti alle vongole	Spagetti með kræklingum
Pasta alla veneziana	Pasta að hætti Feneyinga
Tè al limone	Sítrónute

con merkir oftast **með**:

Vado a Roma con Paola	Ég fer til Rómars með Pálu
Un tè con latte ma senza zucchero	Te með mjólk en án sykurs
Taglia il pane con quel coltello	Hann/hún sker brauðið með þessum hníf

Stundum er *con* notað um verkfæri og aðstæður, og stundum vísar það til þess sem beinist að manni:

Ho fatto queste tende con un vecchio copriletto	Ég gerði þessi gluggatjöld úr gömlu rúmteppi
Con questo caldo è difficile lavorare	Í þessum hita er erfitt að vinna
Era sempre gentile con me	Hann var alltaf góður við mig
Con mia grande sorpresa	Mér til mikillar furðu

da merkir oftast **frá**: frá tíma, frá stað. Það getur líka þýtt **síðan** eitthvað (þ.e. frá einhverjum tíma). Önnur merking er **af**: gert af einhverjum, af einhverjum orsökum:

Dall'una alle due	Frá eitt til tvö
Da gennaio a giugno	Frá janúar til júní
Vengono da Siena oggi	Þeir koma frá Siena í dag
La trattoria è lontano dal centro	Veitingahúsið er langt frá miðbænum
Da luglio, da sei mesi	Síðan í júlí, um sex mánaða skeið

Abito qui dal 1987
Un libro scritto da Mario
Tremare dal freddo

Ég hef búið hér síðan 1987
Bók skrifuð af Mario
Að skjálfa af kulda

Forsetningin *da* merkir líka þegar **að** og er ennfremur notuð um tilgang og kaupverð:

Da giovane, lui era molto sportivo
Occhiali da sole
Scarpe da calcio
Un francobollo da 90 centesimi
Il menù da 50 euro

Þegar hann var ungur var hann mikill íþróttamaður
Sólgleraugu (gleraugu vegna sólar = tilgangur)
Fótboltaskór (skór vegna fótbolta = tilgangur)
90 senta frímerki (kaupverð)
Fimmtíu evru matseðillinn (kaupverð)

Loks er *da* notað á undan sögn í nafnhætti, líkt og **að** á íslensku:

Qualcosa da mangiare
Casa da vendere

Eitthvað að borða
Hús til sölu

di er fyrst og fremst sú forsetning sem notuð er til að mynda eignarfall:

La casa di mia madre
Il numero di telefono
L'arrivo del treno
Il giornale di oggi

Hús móður minnar
Símanúmerið
Koma lestarinnar
Blað dagsins = blaðið í dag

Forsetningin *di* er líka notuð þegar vísað er til innihalds eða gerðar hluta með **af** eða **úr**, en þá er reyndar oft hægt að nota eignarfall á íslensku:

Un bicchiere d'acqua
Un chilo di pomodori
Una camicia di lana
Uno di noi

Glas af vatni (eignarfall: vatnsglas)
Kíló af tómötum
Skyrta úr ull (eignarfall: ullarskyrta)
Einn af okkur

Forsetningin *di* er einnig notuð til að vísa til höfunda, þar sem sagt er **eftir** á íslensku, og til uppruna-
staðar þar sem sagt er **frá** á íslensku:

Un film di Fellini
Di dov'è? Sono di Milano

Kvikmynd eftir Fellini
Hvaðan ertu? Ég er frá Milano

Enn má nefna að *di* er notað þegar vísað er til tíma þar sem á íslensku gæti verið notað **um**, með há-
stigi lýsingarorða þar sem á íslensku er notað **í**, og með tölu þegar sagt er (meira/minna) **en**:

Alle sette della mattina
È chiuso d'inverno
È il più grande paese del mondo
Sei l'uomo più gentile della città
Ho meno di 50 euro
Gioca meglio di me

Klukkan sjö um morgun
Það er lokað um veturinn
Það er stærsta land í heimi
Þú er besti maðurinn í bænum
Ég á minna en 50 evrur
Hann/hún spilar betur en ég

fra og tra eru notaðar jöfnum höndum og merkja **á milli** eða **meðal**. Þessar forsetningarnar eru líka
notaðar til að segja **innan** tiltekins tíma eða **eftir** tiltekinn tíma:

Fra amici
Tra gli ospiti c'è Paolo
Tra un mese arriva la macchina nuova
Parto fra una settimana

Meðal vina
Meðal gestanna var Páll
Innan mánaðar kemur nýi bíllinn
Ég fer eftir viku

in táknar oftast **í** eða **á** einhverjum stað eða tíma og líkist mjög forsetningunni *in* á ensku:

Abbiamo affittato una villa in Italia
I libri sono nell'armadio

Við höfum leigt hús á Ítalíu
Bækurnar eru í skápnum

... in Italy
...in the cupboard

Palermo è nel nord della Sicilia	Palermo er á Sikiley norðanverðri	...in the north of
Viaggio in macchina o in treno	Ég ferðast í bíl eða í lest	...in car or in train

Greininum er oft sleppt þegar talað er um kunnuglega staði:

Abbiamo una casa in campagna	Við eigum hús í sveit
Vado in città	Ég fer í bæinn

Forsetningin *in* er líka notuð til að vísa til tíma og árs:

Ci sono andato nel 1995	Ég fór þangað árið 1995	... in 1995
Prendo le vacanze in agosto	Ég tek fríin mín í ágúst	...in August

Hér má bæta við að bæði *in* og *a* samsvara í og á þegar vísað er til staðar. Forsetningin *in* er notuð um meginlönd, þjóðlönd, stórar eyjar og landsvæði, en *a* notuð um borgir, þorp og litlar eyjar:

in Europa, in Italia, in Toscana, in Sardegna, in Islanda
a Capri, a Roma, a Reykjavík, ad Akranes

per merkir oft **vegna** eða **fyrir** (sbr. ensku forsetningua *for*):

Fare qualcosa per ambizione	Gera eitthvað vegna framagirndar
Per le condizioni del tempo	Vegna veðurs
Tremare per la paura	Hann skalf vegna hræðslu
Un regalo per Maria	Gjöf fyrir Maríu
Lavora per la Fiat	Hann vinnur fyrir Fiat
Noleggiare per dieci giorni	Leigja í tíu daga (... for ten days)
Ho comprato dei fiori per Anna	Ég keypti blómin handa Önnu (... for Anna)

Forsetningin *per* merkir líka gegnum land, á landi, til lands:

Sono passato per Catania	Ég fór gegnum Catania
Camminava per strada	Hann gekk götuna
Partiamo oggi per l'Italia	Við förum í dag til Ítalíu

Forsetningin *per* er líka notuð til að tala um talnareikning, samanber *per cent*, *af hundraði*:

Cinque per tre fa quindici	Fimm sinnum þrír er fimmtán
Dividere per sette	Deila með sjö
Lo sconto del dieci per cento	Tíu prósent afsláttur

Þegar *per* er notað með nafnhætti sagna merkir það tilgang eða ástæðu:

Torno a Firenze per vedere le statue	Ég fer aftur til Flórens til að skoða stytturnar
Sei troppo giovane per uscire da solo	Þú ert of ungur til að fara einn út

Loks er vert að veita ýmsum orðatiltækjum athygli:

Per favore	Gjörðu svo vel
Per piacere!	Vertu svo vænn! Please!
Per fortuna	Sem betur fer
Per me	Að mínu álit
Giorno per giorno	Dag eftir dag

SU merkir oftast **ofan á** eða **yfir**:

È seduta su una sedia	Hún sat á stól
Il giornale è sul tavolo	Blaðið er á borðinu
Il ponte sul fiume Tevere	Brúin yfir ána Tíber
C'è nebbia sulla città	Það er þoka yfir bænum

Aðrar forsetningar en þær nú sem gerð er grein fyrir hér að framan eru nefndar óeiginlegar forsetningar því þær eru myndaðar úr orðum sem tilheyra líka öðrum orðflokkum, einkum atviks-orðum eða lýsingarorðum:

attraverso	gegnum, þvert yfir	oltre	lengra en, lengur en, auk
durante	á meðan	secondo	samkvæmt
lungo	meðfram, á meðan	verso	í átt að
Corriamo lungo il fiume, verso la città		Við ökum meðfram ánni í átt að borginni	
Secondo me, andiamo attraverso il fiume		Ég tel að við förum yfir ána	

Sumar óeiginlegar forsetningar þurfa að taka með sér eiginlega forsetningu til að gegna hlutverki sínu:

accanto a	við hliðina á, næst við	al posto di	í staðinn fyrir
avanti a	á undan, fyrir framan	fuori di	fyrir utan, úti
fino a	þar til, þangað til	invece di	í staðinn fyrir
vicino a	nálægt	prima di	á undan
Dormi accanto a me, al posto di mamma		Sofðu næst mér, í staðinn fyrir mömmu	
Sono fuori di casa, vicino alla piazza		Ég er fyrir utan húsið, nálægt torginu	

Sumar forsetningar taka með sér *di* á undan persónufornöfnum, annars ekki:

dentro	inni í, innan	senza	án
dietro	fyrir aftan, aftan við	sopra	uppi á, fyrir ofan
dopo	á eftir	sotto	undir, fyrir neðan
È partito <u>senza</u> Anna e <u>senza di</u> me		Hann fór án Önnu og án mín	
Abito <u>sotto di</u> te, <u>sopra</u> il negozio		Ég bý fyrir neðan þig, fyrir ofan búðina	

Neitanir og upphrópanir

Neitanir er algengast að gera með orðinu *non* (ekki) og stundum fylgja því hjálparorð eins og *niente* (neitt) og *mai* (aldrei)⁹. Einnig eru til neitandi fornöfn eins og *nessuno* (enginn) og *neanche* (ekki einu sinni).

Non án hjálparorða stendur jafnan fremst í setningu:

Sono islandese, non sono irlandese	Ég er íslenskur, ég er ekki írskur
Non ho mangiato	Ég hef ekki borðað
Non è arrivata	Hún er ekki komin
Si alza tardi, non si alza presto	Hann fer seint á fætur, hann fer ekki snemma á fætur

Þegar neitandi hjálparorð eru notuð með sögnum er röðin venjulega *non + sögn + neitunarorð*:

Il treno non è mai in orario	Lestin er aldrei á réttum tíma (in orario = á réttum tíma)
Non dimenticare mai	Aldrei að gleyma
Non lo vedo mai	Ég sé hann aldrei
Non vedo niente, non vedo nulla	Ég sé ekki neitt, ég sé ekkert
Non dice mai niente	Hann segir aldrei neitt
Non vedo mai nessuno	Ég sé aldrei neinn

Þegar setning hefst á neitandi orði fylgir *non* ekki með:

Nessuno vuole nuotare? Nessuno!	Vill enginn synda? Enginn!
Mai in vita mia	Aldrei á ævi minni
Niente più e niente meno	Hvorki meira né minna
Neanche Anna lo sa	Ekki einu sinni Anna veit það

Upphrópanir eru oft gerðar með orðunum *che*, *quale*, *quanto* og *come*:

Che noia! Che stupidi!	Hvílík leiðindi! Hvílíkir bjánar!
Che bello! Che bella giornata!	Hve fallegt! Hve falleg dagstund!
Quale spettacolo!	Þvílík leiksýning!
Quanta gente! Quanto rumore!	En sá mannfjöldi! Hvílíkur hávaði!
Quanto sei gentile!	En hve þú ert góður!
Come sta bene!	En hvað hann lítur vel út!
Come siete gentili!	En hvað þið eruð góð!

---

⁹ Orðið *mai* þýðir oftast *aldrei* á íslensku, en getur líka þýtt *nokkun tíma*, enda skyld hugtök á ferðinni. Þannig mundi *Hai mai fumato?* oftast vera þýtt *Hefur þú nokkurn tíma reykt?* en svipuð merking fengist með því að spyrja *Hefur þú aldrei reykt?* Á ensku er *mai* á sama hátt oftast þýtt með *never*, en stundum með *ever*. Þá hljóma fyrrgreindar spurningar svona: *Have you ever smoked? Have you never smoked?*

Tölur og dagsetningar

Frumtölur frá núll til nítján eru sýndar hér fyrir neðan. Áherslustaður er sýndur með undirstrikun þegar áherslan er ekki á næstsíðasta atkvæðinu. Í tölunum 11-16 er *dici* viðskeyti og áherslan er á forskeytinu, en í 17-19 snýst þetta við og áherslan er á næst-síðasta atkvæði:

0	zero	5	cinque	10	dieci	15	qu ⁱⁿ -dici
1	uno	6	sei	11	<u>un</u> -dici	16	se-dici
2	due	7	sette	12	<u>do</u> -dici	17	dici- <u>assette</u>
3	tre	8	otto	13	tr <u>e</u> -dici	18	dici-otto
4	quattro	9	nove	14	quatt <u>or</u> -dici	19	dici-annove

Uno er eina frumtalan sem breytist eftir kyni þess sem talan á við, *uno* og *una*. Hinar beygjast ekki, að öðru leyti en því að núll, *zero*, er líka til í fleirtölu, *zeri*. Næst koma nöfn tuganna:

20	venti	60	sessanta
30	trenta	70	settanta
40	quaranta	80	ottanta
50	cinquanta	90	novanta

Þegar talið er frá 21 upp í 99 er tugurinn nefndur fyrst. Þegar töluorðið sem fylgir tugnum hefst á sérhljóða (*uno* eða *otto*) er sérhljóða sleppt aftan af tugnum. Dæmi:

21	vent-uno	26	venti-sei	31	trent-uno
22	venti-due	27	venti-sette	32	trenta-due
23	venti-trè	28	vent-otto	43	quaranta-trè
24	venti-quattro	29	venti-nove	55	cinquanta-cinque
25	venti-cinque	30	trenta	88	ottant-otto

Hærri tölur eru settar saman eins og í íslensku, byrjað á hæstu einingunum og talið niður. Ein milljón og einn milljarður eru höfð með greini, *un milione* og *un miliardo*, en eitt þúsund og eitt hundrad eru jafnan höfð án greinis, *mille* og *cento*. Í fleirtölu verða milljónir og milljarðar að *milioni* og *miliardi*, en *cento* er óbreytt í fleirtölu og *mille* verður *mila*. Löng töluorð eru skrifuð óslitin á ítölsku, til dæmis *duemilioniduecentodieci*, en hér fyrir neðan eru þau bútuð svolítið niður til hægðarauka fyrir lesandann:

100	cento	101	cento-uno	1.300	mille-trecento
200	due-cento	102	cento-due	2.321	duemila-trecento-ventuno
300	tre-cento	108	cento-otto	1.000.000	un milione
1.000	mille	121	cento-ventuno	2.000.202	duemilioni-duecento-due
2.000	due-mila	221	duecento-ventuno	1.000.000.000	un miliardo

Fyrstu tíu **raðtölurnar** hafa sérstök heiti, hærri raðtölur eru myndaðar með því að skeyta *-esimo* aftan við frumtöluna (og fella niður sérhljóða, nema *-trè* sem er haldið en missir áhersluna). Áherslan lendir þá á þriðja síðasta atkvæðinu, *-esimo*:

1.	primo	6.	sesto	11.	undic <u>e</u> simo
2.	secondo	7.	settimo	20.	vent <u>e</u> simo
3.	terzo	8.	ottavo	23.	ventit <u>r</u> esimo
4.	quarto	9.	nono	100.	cent <u>e</u> simo
5.	quinto	10.	decimo	1000.	mille <u>s</u> imo

Allar raðtölur beygjast eftir kyni og tölu viðfangsefnisins, rétt eins og í íslensku: sá fyrsti, sú fyrsta, þeir fyrstu, þær fyrstu, o.s.v.frv:

il quinto capitolo	fimmti kaflinn
la seconda settimana	önnur vikan
i primi mesi	fyrstu mánuðirnir

Mánaðardagar eru þannig nefndir að einungis fyrsti dagur hvers mánaðar er tilgreindur með raðtölu, en aðrir dagar eru nefndir með frumtölum:

il primo novembre	fyrsti nóvember
il due novembre	annar nóvember
il dodici giugno	tólfti júní

Kóngafólk og páfar eru númeruð með raðtölum, eins og í íslensku:

Elisabetta I	Elisabetta Prima	Elísabet fyrsta
Luigi XIV	Luigi Quattordicesimo	Lúðvík fjórtándi
Leone X	Leone Decimo	Leó tíundi

Þegar talað er um **liðnar aldir** er það venjulega gert með raðtölum eins og í íslensku. Árin milli 1200 og 1300 eru þá þrettánda öldin, *il secolo tredicesimo*. En þegar fjallað er um tímabilið frá þrettánda til tuttugustu aldar (ekki síst ef rætt er um sögu og listir frá Endurreisnartímabilinu) þá er árhundraðið oft nefnt eftir fyrra ártalinu, líkt og í ensku, en talið frá árinu 1000! Árin milli 1200 og 1300, sem á ensku heita tólfhundraðin, heita þá á ítölsku Tvöhundraðin (ritað með stórum staf), *il Duecento*:

1200-1300	þrettánda öldin	il secolo tredicesimo	il Duecento
1300-1400	fjórtánda öldin	il secolo quattordicesimo	il Trecento
1800-1900	nítjándi öldin	il secolo diciannovesimo	l'Ottocento
1900-2000	tuttugasta öldin	il secolo ventesimo	il Novecento

Einstök ár eru nefnd með greini og frumtölu:

Il millenovecentosessantotto è stato un anno molto buono   Árið 1968 var mjög gott ár

Brotatölur eru nefndar með sama hætti og í íslensku, teljarinn (fyrir ofan brotastrikið) er frumtala, en nefnarinn er raðtala. Rétt eins og í íslensku hefur brotið $\frac{1}{2}$ þó sín eigin heiti; hálfur er *mezzo* og helmingur er *metà*.

2/3	due terzi	tveir þriðju
1/4	un quarto	einn fjórði
3/1000	tre millesimi	þrjú þúsundustu

Og að lokum er rétt að nefna **reikniaðgerðirnar fjórar**:

addizione	samlagning	$2 + 3 = 5$	due più tre fa cinque
sottrazione	frádráttur	$9 - 3 = 6$	nove meno tre fa sei
moltiplicazione	margföldun	$4 \times 2 = 8$	quattro per due fa otto
divisione	deiling	$10 \div 2 = 5$	dieci diviso due fa cinque

Um sagnbeygingar

Sagnorð beygjast eftir sömu lögmálum í ítölsku og í íslensku, annars vegar eftir persónu og tölu og hins vegar eftir tíð og hætti. Sagnbeygingar eru þó fjölbreyttari í ítölsku vegna þess að sagnorðin taka fleiri beygingum án hjálparsagna og því er meira lagt upp úr merkingarmun beyginganna.

Í þessum kafla verður byrjað á að gefa yfirlit yfir formgerð sagnbeyginga eftir háttum og tíðum og síðan fjallað svolítið um notkun beyginganna og þá raunverulegu merkingu sem tíðir sagnanna hafa. Slíkan mun á formgerð og merkingu þekkjum við líka í íslensku; bæði nútíð og framtíð eru notaðar til að fjalla um ókomna tíð en á því er samt áherslumunur: *ég kem á morgun, ég mun koma á morgun*.

Þvínæst koma kaflar þar sem beygingar reglulegra sagna eru sýndar. Reglulegum sögnum er skipt í **þrjá beygingaflokka** sem kenndir eru við endingar sagnanna í nafnhætti: **-are, -ere** og **-ire** sagnir. Beygingar reglulegra sagna eru þannig að einungis endingar sagnanna breytast, en engar breytingar verða á sjálfum orðstofninum. Flestar ítalskar sagnir beygjast nokkuð reglulega, en sumar algengar sagnir beygjast óreglulega og beygingar þeirra eru sýndar í kaflanum á bls. 34.

Hættir sagna eru annars vegar fallhættir og hins vegar persónuhættir. **Fallhættir** í íslensku eru þrír; nafnháttur, lýsingarháttur nútíðar og lýsingarháttur þátíðar: *að fara, farandi, farið*. Í ítölsku eru fallhættir notaðir svipað og í íslensku, nema hvað lýsingarháttur nútíðar skiptist í tvo hætti (sjá bls. 32). Fallhættir beygjast ekki eftir persónum og standa líkt og fallorð í setningum.

Fjölbreytni sagnanna birtist í **persónuháttum** þeirra, þar sem þær beygjast eftir persónum og tíðum: *ég kem, þú komst, hann kæmi, komdu, o.sv.frv.* Persónuhættirnir eru þrír: Framsöguháttur er notaður fyrir venjulega hlutlausu frásögn, viðtengingarháttur er notaður til að tákna óvissu, óskir og skilyrði, og boðháttur tjáir skipanir. Tveir þeir fyrri eru til í mörgum tíðum, en boðhátturinn er eðli sínu samkvæmt aðeins til í nútíð: *Tak sæng þína og gakk*.

Tíðir sagna endurspeglar þrennskonar viðhorf okkar til tímans: Atburðir eiga sér stað í fortíð, nútíð eða framtíð. Í íslensku eru nútíð og þátíð ósamsettar, eitt orð, en framtíð er mynduð með hjálparsögn. Dæmi í fyrstu persónu framsöguháttar: *ég söng, ég syng, ég mun syngja*. Í ítölsku eru þessar tíðir hins vegar **allar ósamsettar**: *cantavo, canto, canterò*.

Bæði í íslensku og í ítölsku eru síðan til það sem nefna má **liðnar tíðir**. Þær vísa til þess að við eigum okkur fortíð og á þeim tíma var hin líðandi stund kölluð nútíð, þátíðin var það sem þá var að baki og framtíðin allt það sem framundan var. Dæmi til skýringar:

Þáliðin tíð (<i>þátíð á liðnum tíma</i>):	Í fyrra var fortíð mín sú að ég <u>hafði verið</u> ...
Núliðin tíð (<i>nútíð á liðnum tíma</i>):	Undanfarið hefur staða mín verið sú að ég <u>hef verið</u> ...
Þáframtíð (<i>framtíð á liðnum tíma</i>):	Í gær voru horfurnar þær að ég <u>mun hafa verið</u> ...

Ítalskan er reglulegri en íslenskan að því leyti að allar tíðir sem lýsa viðhorfi okkar á líðandi stund eru ósamsettar en allar liðnu tíðirnar eru **samsettar**, myndaðar með einni hjálparsögn sem beygist og aðal-sögninni í lýsingarhætti þátíðar:

Þátíð:	cantavo	ég söng
Nútíð:	canto	ég syng
Framtíð:	canterò	ég mun syngja
Þáliðin tíð:	avevo cantato	ég hafði sungið
Núliðin tíð:	ho cantato	ég hef sungið
Þáframtíð:	avrò cantato	ég mun hafa sungið

Loks er þess að geta að í ítölsku er til sérstök tíðbeyging sem nefnist *passato remoto* – *söguítíð* (orðrétt: fjarlæg þátíð) og er sú mjög oft óregluleg. Þessi tíðbeyging er lítið notuð nú til dags nema í hátíðlegu ritmáli, hún er bara til í framsöguhátti og hún á sér enga samsvörun í íslensku.¹⁰

¹⁰ Reyndar mun *passato remoto* enn vera notuð í daglegu máli víða á Suður-Ítalíu, en það er nánast málýska.

Notkun tíða í ítölsku

Sem fyrr segir er talað um ókominn tíma með sama móti bæði á ítölsku og íslensku, ýmist í nútíð (*vado domani – ég fer á morgun*) eða með því að nota framtíð sagnarinnar (*andrò domani – ég mun fara á morgun*). Merkingarmunurinn er líka svipaður: Nútíð er notuð þegar athafnir morgundagsins eru vafalausar, en framtíð er notuð um það sem til stendur, fyrirætlanir sem geta brugðist.

Um liðinn tíma gegnir öðru máli, því ítalskan notar **bæði** þátíð og núliðina tíð, þar sem þátíð er notuð á íslensku. Hin ósamsetta ítalska þátíð nefnist *passato imperfetto, ólokin þátíð*, en hún er eingöngu notuð til að lýsa ástandi sem ekki var afmarkað í tíma, var sífellt endurtekið eða tengdist hugarástandi eða líðan frekar en atburðum. Núliðin tíð, sem heitir *passato prossimo, nálæg þátíð*, er hins vegar ætíð notuð þegar verið er að tala um atburði sem áttu sér bæði upphaf og endi, eru afmarkaðir í tíma. Það verður hér eftir nefnt **afmörkuð þátíð**. Loks er rétt að minnast aftur á þriðju þátíðina, *sögutíð*, en hún er sem fyrr segir lítt notuð í daglegri tali.

Skildagatíð er mikið notuð á ítölsku og ber með sér mjög skýr skilaboð um afstöðu þess sem talar til umræðuefnisins. Hún er notuð til að tjá kurteislega óskir, til dæmis á veitingahúsi (*vorrei una bottiglia di vino, ég vildi gjarnan fá flösku af víni*), og hún er ætíð notuð í fjölmiðlum þegar fluttar eru fréttir byggðar á óstaðfestum upplýsingum .

Hugreysting: Fyrir þann sem er að byrja að læra ítölsku og vill kannski spreyta sig sem ferðamaður þarf málið samt ekki að vera svona flókið. Ef maður er ekki feiminn við að tala svolítið málfræðilega klunnalega (sem allir ítálar fyrirgefa með ástúð hverjum þeim sem bara reynir að tala málið), þá er nóg að kunna að beygja sagnir í nútíð og þekkja lýsingarhátt þátíðar af þeim! Síðan notar maður *núttíðina* til að tala bæði um nútíð og framtíð, og *núliðna tíð* til að tjá sig um alla liðna atburði. Skildagatíðinni sleppir maður bara og allir skilja að það er ekki skortur á háttvísi, heldur túrista-ítalska:

Compro queste scarpe	Ég kaup þessa skó
Compro la giacca domani	Ég kaup jakkann á morgun
Ho comprato la gonna ieri sera	Ég keypti kjólinn í gærkvöld
Voglio un'altra bottiglia di vino	Ég vil fá aðra flösku af víni

Einfaldara gæti það ekki verið!

Framsöguháttur – ósamsettar tíðir

Nútið reglulegra sagna

Reglulegar sagnir skiptast í þrjá beygingaflokka: *-are*, *-ere* og *-ire* sagnir. Í nútið eru þó til tvær útgáfur af *-ire* sögnum, því sumar *-ire* sagnir skjóta inn hljóðinu *-isc-* næst á undan beygingarendingunni. Þetta gerist bara í nútið, og er **eina** undantekningin frá þeirri reglu að beyging reglulegra sagna komi bara fram í beygingarendingunum. Engin regla er á því í hvorn flokkinn *-ire* sagnir falla.

Hér eru sýnd dæmi um allar reglulegar beygingar í nútið. Til þess að undirstrika hversu reglulegar beygingarendingarnar eru í raun og veru hafa frávikin milli flokka verið svartlettuð. Ekki er þó hirt um að merkja þannig *-isc-* innskotið í afbrigðilegu *-ire* sögninni *finire*. Í 3. persónu fleirtölu flyst áherslan á þriðja síðasta atkvæðið: *parlano*, *vendonno*, *partono*, *finiscono*.

	parl-are	vend-ere	part-ire	fin-ire
1. pers. et.	parl·o	vend·o	part·o	fin·isc·o
2. pers. et.	parl·i	vend·i	part·i	fin·isc·i
3. pers. et.	parl·a	vend·e	part·e	fin·isc·e
1. pers. ft.	parl·iamo	vend·iamo	part·iamo	fin·iamo
2. pers. ft.	parl·ate	vend·ete	part·ite	fin·ite
3. pers. ft.	parl·ano	vend·ono	part·ono	fin·isc·ono

Þátíð reglulegra sagna

Þátíð reglulegra sagna er fremur einföld, því allar sagnir eru reglulegar í þátíð nema sögnin *essere* og þrjár aðrar óreglulegar sagnir. Allar sagnir taka **sömu endingu** og *-are* sagnir í nútið (nema *-iamo* verður *-amo* í 1. pers. ft.), en lengja endinguna með *-av*, *-ev* og *-iv*.

	parl-are	vend-ere	part-ire
1. pers. et.	parl·av·o	vend·ev·o	part·iv·o
2. pers. et.	parl·av·i	vend·ev·i	part·iv·i
3. pers. et.	parl·av·a	vend·ev·a	part·iv·a
1. pers. ft.	parl·av·amo	vend·ev·amo	part·iv·amo
2. pers. ft.	parl·av·ate	vend·ev·ate	part·iv·ate
3. pers. ft.	parl·av·ano	vend·ev·ano	part·iv·ano

Sagnirnar þrjár sem auk *essere* hafa óreglulega þátíð eru *fare*, *bere* og *dire*. Þessar sagnir eru stytta útgáfa af latneskum sögnum, *facere*, *bevere* og *dicere*, og hin latneska mynd þeirra skýtur upp kollinum í beygingum þeirra í þátíð og í lýsingarhætti. Þær beygjast allar í þátíð eins og *-ere* sagnir.

	fare	bere	dire
1. pers. et.	fac·ev·o	bev·ev·o	dic·ev·o
2. pers. et.	fac·ev·i	bev·ev·i	dic·ev·i
3. pers. et.	fac·ev·a	bev·ev·a	dic·ev·a
1. pers. ft.	fac·ev·amo	bev·ev·amo	dic·ev·amo
2. pers. ft.	fac·ev·ate	bev·ev·ate	dic·ev·ate
3. pers. ft.	fac·ev·ano	bev·ev·ano	dic·ev·ano

Sem fyrr segir hefur þátíðin takmarkaðri merkingu en í íslensku, því hún er eingöngu notuð til að tákna fortíð sem ekki er skýrt afmörkuð í tíma eða er huglægs eðlis, **ólokna þátíð**, sem á ítölsku kallast *imperfetto*. Meira er fjallað um muninn á ólokinni þátíð og afmarkaðri þátíð á bls. 34.

Framtíð reglulegra sagna

Framtíð reglulegra sagna er nákvæmlega eins mynduð fyrir *-are* og *-ere* sagnir, en *-ire* sagnir halda í hljóði sínu fremst í beygingarendingunni. Áherslan flyst á aftasta atkvæði í 1. og 3. persónu eintölu, eins og höggið yfir *-ò* og *-à* gefa til kynna.

	parl-are	vend-ere	part-ire
1. pers. et.	parl-er·ò	vend-er·ò	part-ir·ò
2. pers. et.	parl-er-ai	vend-er-ai	part-ir-ai
3. pers. et.	parl-er-à	vend-er-à	part-ir-à
1. pers. ft.	parl-er-emo	vend-er-emo	part-ir-emo
2. pers. ft.	parl-er-ete	vend-er-ete	part-ir-ete
3. pers. ft.	parl-er-anno	vend-er-anno	part-ir-anno

Það er eins með ítölsku og íslensku, að í venjulegu tali er nútíð sagnar notuð til að tala um ókomna tíma. Þegar notuð er framtíð sagnar er verið að undirstrika að um sé að ræða fyrirætlanir, eða gefa til kynna að einhver vafi leiki á málinu. Nokkur dæmi:

Partiamo domani	Við förum á morgun	<i>nútíð</i>
Vado in vacanza in giugno	Ég fer í frí í júní	<i>nútíð</i>
Dormirete in questa camera	Þið munuð sofa í þessu herbergi	<i>framtíð</i>
Dov'è lui? Sarà in ufficio	Hvar er hann? Hann mun vera á skrifstofunni	<i>framtíð</i>
Lei avrà vent' anni	Hún mun vera tvítug	<i>framtíð</i>

Sagnirnar *avere* og *essere*

Allar samsettar tíðir eru myndaðar með því að nota *avere* eða *essere* sem hjálparsögn. Það er hjálpar-sögnin sem beygist, en með henni stendur aðalsögnin í **lýsingarhætti þátíðar**. Flestar sagnir nota *avere* – að *hafa* sem hjálparsögn, en þær sagnir sem nota *essere* – að *vera* eru einkum sagnir sem lýsa einhvers konar hreyfingu (sjá nánar í kaflanum um lýsingarhátt þátíðar, bls. 32).

Sögnin *avere* er óregluleg í nútíð eins og sjá má hér fyrir neðan. Í þátíð beygist hún hins vegar reglulega eins og *-ere* sögn og í framtíð er hún líka regluleg að öðru leyti en því að beygingarendingin sleppir fyrsta *e* hljóðinu.

	Nútíð	Þátíð	Framtíð
1. pers. et.	ho	av·ev·o	av·r·ò
2. pers. et.	hai	av·ev·i	av·r·ai
3. pers. et.	ha	av·ev·a	av·r·à
1. pers. ft.	abbiamo	av·ev·amo	av·r·emo
2. pers. ft.	avete	av·ev·ate	av·r·ete
3. pers. ft.	hanno	av·ev·ano	av·r·anno

Sögnin *essere* er mjög óregluleg eins og sjá má hér fyrir neðan, ekki síst er stofn hennar mjög breytilegur. Í framtíð hagar hún sér líkt og *avere*, beygingarendingin er eins og í reglulegri *-ere* sögn en fyrsta *e* hljóðinu er sleppt.

	Nútíð	Þátíð	Framtíð
1. pers. et.	sono	er·o	sa·r·ò
2. pers. et.	sei	er·i	sa·r·ai
3. pers. et.	è	er·a	sa·r·à
1. pers. ft.	siamo	er·av·amo	sa·r·emo
2. pers. ft.	siete	er·av·ate	sa·r·ete
3. pers. ft.	sono	er·ano	sa·r·anno

Lýsingarhættir

Lýsingarháttur þátíðar

Lýsingarháttur þátíðar, *participio passato*, er myndaður út frá nafnhætti sagna þannig að *-are* verður *-ato*, *-ere* verður *-uto* og *-ire* verður *-ito*:

Nafnháttur	Lýsingarháttur þátíðar	
parl·are	parl·ato	talað
vend·ere	vend·uto	selt
part·ire	part·ito	farið
fin·ire	fin·ito	lokið

Lýsingarháttur þátíðar er mjög mikilvægur því hann er notaður með hjálparsögnunum *avere* og *essere* til að mynda **allar** samsettar tíðbeygingar. Dæmi um núliðna tíð:

Ho parlato   Ég talaði / hef talað
Lui è partito   Hann fór / er farinn

Allmargar sagnir hafa óreglulegan lýsingarhátt þátíðar. Flestar eru þær *-ere* sagnir og aðeins ein þeirra er *-are* sögn, *fare* → *fatto*. Hér á eftir er listi yfir nokkrar algengustu sagnir úr þessum hóp:

aprire	aperto	<i>opna</i>	prendere	preso	<i>taka</i>
bere	bevuto	<i>drekka</i>	perdere	perso	<i>tapa</i>
chiedere	chiesto	<i>spyrja</i>	ridere	riso	<i>hlægja</i>
chiudere	chiuso	<i>loka</i>	<u>rimanere</u>	rimasto	<i>vera kyrr</i>
correre	corso	<i>renna, aka</i>	rispondere	risposto	<i>svara</i>
dare	dato	<i>gefa</i>	scegliere	scelto	<i>velja</i>
decidere	deciso	<i>ákveða</i>	<u>scendere</u>	sceso	<i>fara niður</i>
dire	detto	<i>segja</i>	scoprire	scoperto	<i>uppgötva</i>
dividere	diviso	<i>deila</i>	scrivere	scritto	<i>skrifa</i>
<u>essere</u>	stato	<i>vera</i>	spegnere	spento	<i>slökkva</i>
fare	fatto	<i>gera</i>	spendere	speso	<i>eyða</i>
leggere	letto	<i>lesa</i>	uccidere	ucciso	<i>drepa</i>
mettere	messo	<i>setja</i>	vedere	visto	<i>sjá</i>
muovere	mosso	<i>hreyfa</i>	<u>venire</u>	venuto	<i>koma</i>
<u>nascere</u>	nato	<i>fæða</i>	vincere	vinto	<i>sigra</i>
offrire	offerto	<i>bjóða</i>	vivere	vissuto	<i>lifa</i>

Sem fyrr segir mynda flestar sagnir samsettar tíðir með hjálparsögninni *avere*, en færri með *essere*. Hér að ofan eru þær sagnir undirstikaðar sem nota hjálparsögnina *essere* í samsettum tíðum, en með *essere* beygist lýsingarhátturinn eftir kyni og tölu geranda sagnarinnar (sjá nánar á bls. 34).

Lýsingarhættir nútíðar

Á íslensku hefur lýsingarháttur nútíðar endinguna *-andi* og stendur oftast sem lýsingarorð í setningum, *þetta er hressandi rigning*, en getur líka verið nafnorð: *Sendandi er óþekktur*. Á ensku endar lýsingarháttur nútíðar á *-ing* og stendur oft sem lýsingarorð, *the singing detective*, en er líka notaður til að lýsa verknaði sem er verið að framkvæma: *Watching the children, she smiled*. Síðarnefnda notkunin er óalgeng í íslensku, en ekki ómöguleg: *Syngjandi gekk hún um húsið*.

Í ítölsku eru **tveir** ólíkir fallhættir notaðir til að tjá það sem á íslensku og ensku er sagt með lýsingarhætti nútíðar, annars vegar *participio presente* sem myndar lýsingarorð eða nafnorð, og hins vegar svonefndur *gerundio* sem er notað til að segja frá yfirstandandi verknaði, oft með hjálparsögninni *stare*. Fyrirnefndi hátturinn er ekki mikið notaður (nema í lagamáli), en hinn síðarnefndi er mjög algengur í daglegu tali. Til einföldunar verða báðir þessir hættir hér eftir nefndir lýsingarháttur nútíðar, en gerð grein fyrir þeim sínum í hvoru lagi og byrjað á þeim algengari.

Lýsingarhátturinn **gerundio** er myndaður með endingunni *-ando* þegar nafnháttur sagnar endar á *-are*, en *-ere* og *-ire* sagnir mynda hann með *-endo*:

Nafnháttur	Gerundio	
parl·are	parl·ando	talandi
vend·ere	vend·endo	seljandi
part·ire	part·endo	farandi
fin·ire	fin·endo	ljúkandi

Þessi háttur er afar reglulegur, því einungis sagnirnar *bere*, *dire* og *fare* mynda hann óreglulega: *bevendo*, *dicendo*, *facendo* (um óreglulega þátíð sömu sagna sjá bls. 30).

Sem fyrr segir er algengt í daglegu tali að nota sögnina *stare* með þessum lýsingarhætti til þess að segja frá verknaði í framkvæmd. Þetta er líka algengt á ensku, með hjálparsögninni *to be*. Hægt er að lýsa framkvæmdum í þátíð, nútíð og framtíð með því að setja hjálparsögnina í viðeigandi tíð:

Che cosa stai facendo?	Hvað ertu að gera?	What are you doing?
Sto aspettando il treno	Ég er að bíða eftir lestinni	I am waiting for the train
Ieri stavamo leggendo	Í gær vorum við að lesa	Yesterday we were reading

Þessi háttur er líka notaður til að lýsa atburðum sem gerast samtímis í tveimur setningum:

Leggendo il giornale, ho visto il suo nome	Þegar ég las dagblaðið, sá ég nafn hans	Reading the newspaper, I saw his name
Non posso venire, sto guardando la partita	Ég get ekki komið, ég er að horfa á leikinn	I can not come, I am watching the game
Stavo lavorando, quando tu hai telefonato	Ég var að vinna, þegar þú hringdir	I was working, when you called

Þegar persónufornöfn eru notuð með þessum lýsingarhætti er þeim skeytt aftan við hann:

Vedendoli, ha sorriso	Þegar hann sá þau þá brosti hann
Guardandolo hanno visto la cicatrice	Horfandi á hann sáu þau örið

Hinn réttnefndi lýsingarháttur nútíðar, **participio presente**, er myndaður með endingunni *-ante* þegar nafnháttur sagnar endar á *-are*, en *-ere* og *-ire* sagnir mynda hann með *-ente*:

Nafnháttur	Lýsingarháttur nútíðar	
parl·are	parl·ante	talandi, ræðumaður
ved·ere	ved·ente	sjáandi, sá sem hefur sjón
boll·ire	boll·ente	sjóðandi

Þessi lýsingarháttur er ekki mikið notaður, en hann gegnir þá venjulega hlutverki lýsingarorðs:

Un cane parlante	Talandi hundur
Il leone dormente	Hið sofandi ljón
Acqua bollente	Sjóðandi vatn

Ýmis nafnorð eru þó líka mynduð með lýsingarhætti nútíðar af sögn:

Insegnante	Kennari	Insegnare: kenna
Dirigente	Stjórnandi	Dirigere: stjórna
Studente	Nemandi	Studire: læra

Afmörkuð þátíð og aðrar liðnar tíðir

Núliðin tíð – afmörkuð þátíð

Sem fyrr segir er lýsingarháttur þátíðar notaður með hjálparsögnunum *avere* eða *essere* til að mynda samsettar tíðbeygingar. Mikilvægust þeirra er núliðin tíð sem í ítölsku er bæði notuð til að tjá það sem var nútíð á liðnum tíma (þ.e. núliðna tíð) og **afmarkaða þátíð**:

Ho parlato	Ég talaði / hef talað
Avete venduto	Þið selduð / hafið selt
Abbiamo finito	Við lukum / höfum lokið
Lui è partito	Hann fór / er farinn
Lei è partita	Hún fór / er farin
Siamo partiti	Við fórum / erum farnir
Siamo partite	Við fórum / erum farnar

Eins og sést af þessum dæmum eru það *avere* sem myndar samsetta tíð með *parlare*, *vendere* og *finire*, en *essere* er notuð sem hjálparsögn með *partire*. Þegar hjálparsögnin er *essere* þá **beygist** lýsingarhátturinn í kyni og tölu, eins og sýnt er í dæminu hér fyrir ofan¹¹.

Flestar sagnir nota *avere* til að mynda samsettar tíðir. Það eru einkum sagnir sem tákna hreyfingu eða tilveru sem hafa hjálparsögnina *essere*. Nokkur dæmi um algengar sagnir sem nota *essere*:

andare	fara	partire	yfirgefa
arrivare	koma á stað	piacere	þóknast, geðjast
entrare	fara inn	rimanere	vera kyrr
esistere	vera til	stare	vera til staðar
essere	vera	tornare	snúa til baka
morire	deyja	uscire	fara út
nascere	fæðast	venire	koma

Ennfremur er *essere* ætíð hjálparsögn með afturbeygðum sögnum, með ópersónulega fornafninu *si* og yfirleitt með ópersónulegum sögnum (þar sem er enginn gerandi), eins og *ad rigna*:

Ti sei divertito?	Skemmtir þú þér?
Si sono sposati nel 1994	Þau giftust 1994
È piovuto e nevicato.	Það rigndi og snjóaði
Che cosa è successo?	Hvað gerðist?

Að lokum er rétt að skoða nokkur dæmi sem draga fram muninn á ólokinni þátíð og afmarkaðri þátíð. Í íslensku er enginn greinarmunur gerður á þessu tvennu, þannig að tvenns konar þátíð kemur okkur dálítið einkennilega fyrir sjónir. Ólokin þátíð lýsir ástandi sem ekki var afmarkað í tíma, var sífellt endurtekið eða tengdist hugarástandi. Afmörkuð þátíð er notuð til að tala um aðgerðir sem áttu sér skýrt upphaf og endi, voru afmarkaðir í tíma. Stundum er sagt að ólokin þátíð lýsi **ástandi**, en afmörkuð þátíð lýsi **aðgerðum**. Nokkur sýnishorn:

La sera era così bella che sono andato a piedi.	Kvöldið var svo fallett að ég fór fótgangandi.
Quando ero piccolo abitavamo in Italia.	Þegar ég var lítil bjuggum við á Ítalíu.
Siamo ritornati a casa da due giorni	Við komum aftur heim fyrir tveimur dögum
Da giovane andavo spesso in campagna	Þegar ég var ungur fór ég oft í sveitina
Da bambino sono andato in campagna tre volte	Þegar ég var barn fór ég þrisvar í sveitina
Era freddo quando io sono tornato a casa	Það var kalt þegar ég fór heim

¹¹ Þetta er svipað á íslensku. Lýsingarhátturinn breytist ekki þegar sagt er *hann hefur farið*, *þeir hafa farið* og *þær hafa farið* en beygist í kyni og tölu þegar sagt er *hann er farinn*, *þeir eru farnir* og *þær eru farnar*.

Þáliðin tíð og þáframtíð

Þáliðin tíð er mynduð með hjálparsögn í þátíð, annað hvort *essere* eða *avere*, og lýsingarhætti þátíðar sem beygist eftir kyni og tölu ef hjálparsögnin er *essere*.

	Með <i>avere</i>		Með <i>essere</i>	
1. p. et.	avevo parlato	hafði talað	ero partito/partita	var farinn/farin
2. p. et.	avevi parlato	hafðir talað	eri partito/partita	varst farinn/farin
3. p. et.	aveva parlato	hafði talað	era partito/partita	var farinn/farin
1. p. ft.	avevamo parlato	höfðum talað	eravamo partiti/partite	vorum farnir/farnar
2. p. ft.	avevate parlato	höfðuð talað	eravate partiti/partite	voruð farnir/farnar
3. p. ft.	avevano parlato	höfðu talað	erano partiti/partite	voru farnir/farnar

Þáliðin tíð er líkt og í íslensku oftast notuð til að lýsa liðnum atburði sem átti sér stað **á undan** öðrum liðnum atburði:

Era partita nervosa, ma è tornata serena	Hún hafði farið óróleg, en kom aftur róleg
Avevamo già prenotato i posti quando siete arrivati	Við vorum búin að panta sætin þegar þið komuð
Era stanca perché aveva lavorato tutto il giorno	Hún var þreytt því hún hafði unnið allan daginn

Þáframtíð er mynduð með hjálparsögn í framtíð, annað hvort *essere* eða *avere*, og lýsingarhætti þátíðar sem beygist eftir kyni og tölu ef hjálparsögnin er *essere*.

	Með <i>avere</i>		Með <i>essere</i>	
1. p. et.	avrò parlato	mun hafa talað	sarò partito/partita	mun vera farinn/farin
2. p. et.	avrà parlato	munt hafa talað	sarai partito/partita	munt vera farinn/farin
3. p. et.	avrà parlato	mun hafa talað	sarà partito/partita	mun vera farinn/farin
1. p. ft.	avremo parlato	munum hafa talað	saremo partiti/partite	munum vera farnir/farnar
2. p. ft.	avrete parlato	munuð hafa talað	sarete partiti/partite	munuð vera farnir/farnar
3. p. ft.	avranno parlato	munu hafa talað	saranno partiti/partite	munu vera farnir/farnar

Rétt eins og á íslensku er þáframtíð notuð til að tala um atburði sem eiga að hafa átt sér stað. Í ítölsku er hún líka notuð til að greina á milli tímasetningar tveggja atburða sem eiga að verða í framtíðinni, um fyrri atburðinn er notuð þáframtíð en um seinni atburðinn er notuð framtíð. Á íslensku er hægt að nota framtíð og nútíð til að gera þennan greinarmun á röð atburða í framtíðinni:

Sto male, avrò mangiato troppo	Mér líður illa, ég mun hafa étið of mikið
Avrà visto tutto ormai	Hann mun hafa séð allt núna
Sarete partiti quando arriveremo	Þið verðið farin þegar við komum
Ti telefonerò appena sarò tornato	Ég mun hringja í þig strax og ég kem

Skildagatíð og viðtengingarháttur

Skildagatíð og viðtengingarháttur eru skyldar beygingar og merkingin sem þessar sagnbeygingar flytja eru líka svipuð, verið er að tjá óvissa hluti, óskir og huglæga afstöðu. Skildagatíð er mikið notuð í mæltu máli, en viðtengingarháttur er dálítið á undanhaldi í ítölsku eins og í fleiri tungumálum.

Skildagatíð

Skildagatíð reglulegra sagna líkist beygingu þeirra í framtíð að því leyti að *-are* og *-ere* hafa endingu sem hefst á *-er-* en beygingarending *-ire* sagna hefst á *-ir-*. Skildagatíð beygist svona:

	parl-are	vend-ere	part-ire
1. pers. et.	parl-er-ei	vend-er-ei	part-ir-ei
2. pers. et.	parl-er-esti	vend-er-esti	part-ir-esti
3. pers. et.	parl-er-ebbe	vend-er-ebbe	part-ir-ebbe
1. pers. ft.	parl-er-emmo	vend-er-emmo	part-ir-emmo
2. pers. ft.	parl-er-este	vend-er-este	part-ir-este
3. pers. ft.	parl-er-ebbero	vend-er-ebbero	part-ir-ebbero

Skildagatíð er notuð til að segja hvað maður mundi gera ef skilyrði væru til þess:

Lui verrebbe ma non può   Hann mundi koma en getur það ekki
Lavorerei domani, ma devo andare via   Ég mundi vinna á morgun, en ég þarf að fara burt

Líka er venja að nota skildagatíð til að bera fram óskir og til að vera kurteis í tali:

Vorrei una birra   Ég mundi vilja bjór   I would like a beer
Sarebbe bello   Það mundi vera fallegt   It would be nice

Á ítölsku er skildagatíð einnig notuð til að leggja áherslu á að upplýsingar séu óstaðfestar eða að sú skoðun sem verið er að tjá sé einhverjum vafa undirorpin. Þessi notkun er svo rótgróin í ítalskri fréttamennsku að stundum finnst manni allar fréttir vera í skildagatíð!

La vittima sarebbe morta prima delle sette   Talið er að fórnarlambið hafi dáið fyrir klukkan sjö
Secondo la televisione, il gioco sarebbe finito   Leiknum mun vera lokið, samkvæmt sjónvarpinu
Il libro dovrebbe essere bello, secondo lui   Bókin á að vera góð, að sögn hans

Viðtengingarháttur nútíðar og þátíðar

Viðtengingarháttur er ólíkur skildagatíð að því leyti að sögn í viðtengingarhætti stendur nær alltaf í aukasetningu og sögnin í aðalsetningunni ræður tíðinni. Aukasetningin er tengd við aðalsetninguna með tilvísunarorðinu *che* (sjá bls. 34) og af tengingu setninganna er dregið heitið viðtengingarháttur. Þetta er eins í íslensku: *Ég held að það sé rétt. Ég hélt að það væri rétt.*

Viðtengingarháttur nútíðar hefur sama orðstofn og fyrsta persóna eintölu í framsöguhátti nútíðar. Beygingarendingar *-ere* og *-ire* sagna eru eins, en *-are* sagnir eru öðruvísi í eintölu og 3. pers. fleirtölu:

	-are	-ere	-ire	-ire
1. pers. et.	parl-i	vend-a	part-a	capisc-a
2. pers. et.	parl-i	vend-a	part-a	capisc-a
3. pers. et.	parl-i	vend-a	part-a	capisc-a
1. pers. ft.	parl-iamo	vend-iamo	part-iamo	cap-iamo
2. pers. ft.	parl-iate	vend-iate	part-iate	cap-iate
3. pers. ft.	parl-ino	vend-ano	part-ano	capisc-ano

Það er flókið mál að gefa tæmandi reglur um notkun viðtengingarháttar og verður ekki reynt hér, en fyrsta reglan er sú að viðtengingarháttur nútíðar er notaður þegar sögnin í aðalsetningunni (á undan *che*) er í nútíð. Vegna þess að sagnir í viðtengingarhætti eru eins fyrir allar persónur eintölu er algengt að láta persónufornafn fylgja sögninni til þess að taka af allan vafa um til hvers er verið að vísa:

É possibile che venga Giovanni
Spero che lui torni domani

Það er hugsanlegt að Jóhann komi
Ég vona að hann komi á morgun

Viðtengingarháttur nútíðar í óreglulegum sögnum er líka oftast myndaður út frá beygingarmynd sagnarinnar í fyrstu persónu eintölu í nútíð framsöguháttar. Nokkur dæmi:

Nafnháttur	Framsöguháttur	Viðtengingarháttur	
	1. pers. eintala	1. p. et.	1. p. ft.
andare	vado	vada	andiamo
bere	bevo	beva	beviamo
capire	capisco	capisca	capiamo
dire	dico	dica	diciamo
fare	faccio	faccia	facciamo
potere	posso	possa	possiamo
venire	vengo	venga	veniamo
volere	voglio	voglia	vogliamo

Viðtengingarháttur þátíðar er myndaður með viðskeyti aftan við orðstofn nafnháttar:

	-are	-ere	-ire
1. pers. et.	parl- <i>assi</i>	vend- <i>essi</i>	part- <i>issi</i>
2. pers. et.	parl- <i>assi</i>	vend- <i>essi</i>	part- <i>issi</i>
3. pers. et.	parl- <i>asse</i>	vend- <i>esse</i>	part- <i>isse</i>
1. pers. ft.	parl- <i>assimo</i>	vend- <i>essimo</i>	part- <i>issimo</i>
2. pers. ft.	parl- <i>aste</i>	vend- <i>este</i>	part- <i>iste</i>
3. pers. ft.	parl- <i>assero</i>	vend- <i>essero</i>	part- <i>issero</i>

Viðtengingarháttur þátíðar er notaður þegar sögnin í aðalsetningunni (á undan *che*) er í þátíð eða skildagatíð. Þegar vafi getur leikið á því til hvaða persónu sögnin vísar er fornafnið oft látið fylgja:

Temevano che tu fossi in ritardo
Vorrei che foste qui

Þeir óttuðust að þú værir seinn
Ég vildi að þið væruð hér

Sagnirnar *avere* og *essere*

Liðnar tíðir í viðtengingarhætti eru myndaðar með hjálparsögnunum *avere* eða *essere* í viðtengingarhætti ásamt aðalsögninni í lýsingarhætti þátíðar. Sem fyrr segir nota flestar sagnir *avere* sem hjálpar-sögn, en *essere* nota einkum þær sagnir sem lýsa einhvers konar hreyfingu (sjá bls. 32).

Báðar hjálparsagnirnar beygjast nánast eins og reglulegar sagnir, að öðru leyti en því að orðstofninn er breytilegur milli tíða, sem er óvenjulegt ítölskum sögnum. Orðstofn *avere* er *av-* í þátíð og skildagatíð en *abbi-* í nútíð. Í skildagatíð er eins og í framtíð ekki sagt *averei* heldur er það stýtt í *avrei*, o.sv.frv. Sömluendið er auðvitað ekki sagt *abbi-iamo* heldur *abbiamo*.

	Nútíð vth.	Þátíð vth.	Skildagatíð
1. pers. et.	abbi- <i>a</i>	av- <i>essi</i>	av- <i>r-ei</i>
2. pers. et.	abbi- <i>a</i>	av- <i>essi</i>	av- <i>r-esti</i>
3. pers. et.	abbi- <i>a</i>	av- <i>esse</i>	av- <i>r-ebbe</i>
1. pers. ft.	abbi- <i>amo</i>	av- <i>essimo</i>	av- <i>r-emmo</i>
2. pers. ft.	abbi- <i>ate</i>	av- <i>este</i>	av- <i>r-este</i>
3. pers. ft.	abbi- <i>ano</i>	av- <i>essero</i>	av- <i>r-ebbero</i>

Orðstofn *essere* er í skildagatíð sá sami og í framtíð, *sar-*. Í nútíð er hann *si-* en að sjálfsgöðu er þó ekki sagt *si-iamo* heldur *siamo*, o.sv.frv. Í þátíð er orðstofninn *fo-*.

	Nútíð vth.	Þátíð vth.	Skildagatíð
1. pers. et.	si·a	fossi	sa·r·ei
2. pers. et.	si·a	fossi	sa·r·esti
3. pers. et.	si·a	fosse	sa·r·ebbe
1. pers. ft.	si·amo	fossimo	sa·r·emmo
2. pers. ft.	si·ate	foste	sa·r·este
3. pers. ft.	si·ano	fossero	sa·r·ebbero

Samsettar tíðir

Þáskildagatíð er mynduð með hjálparsögn í skildagatíð ásamt lýsingarhætti þátíðar af aðalsögninni (hér er aftasta dálknum, *mundi vera kominn/kominn*, o.sv.frv., sleppt vegna plássleysis):

	Með <i>avere</i>		Með <i>essere</i>
1. pers. et.	avrei lavorato	mundi hafa unnið	sarei arrivato/a
2. pers. et.	avresti lavorato	mundir hafa unnið	saresti arrivato/a
3. pers. et.	avrebbe lavorato	mundi hafa unnið	sarebbe arrivato/a
1. pers. ft.	avremmo lavorato	mundum hafa unnið	saremmo arrivati/e
2. pers. ft.	avreste lavorato	munduð hafa unnið	sarete arrivati/e
3. pers. ft.	avrebbero lavorato	mundu hafa unnið	sarebbero arrivati/e

Þáskildagatíð segir frá því hvað hefði gerst ef eitthvað annað hefði ekki hindrað það:

Sarebbero venuti, ma non avevano tempo   Þeir mundu hafa komið, en höfðu ekki tíma

Núliðin tíð í viðtengingarhætti er mynduð með hjálparsögn í viðtengingarhætti nútíðar, ásamt lýsingarhætti þátíðar af aðalsögninni:

	Með <i>avere</i>		Með <i>essere</i>	
1. pers. et.	abbia lavorato	hafi unnið	sia arrivato/a	sé kominn/komin
2. pers. et.	abbia lavorato	hafir unnið	sia arrivato/a	sért kominn/komin
3. pers. et.	abbia lavorato	hafi unnið	sia arrivato/a	sé kominn/komin
1. pers. ft.	abbiamo lavorato	höfum unnið	siamo arrivati/e	séum komnir/komnar
2. pers. ft.	abbiate lavorato	hafið unnið	siate arrivati/e	séuð komnir/komnar
3. pers. ft.	abbiano lavorato	hafi unnið	siano arrivati/e	séu komnir/komnar

Þáliðin tíð í viðtengingarhætti er mynduð með hjálparsögn í viðtengingarhætti þátíðar, ásamt lýsingarhætti þátíðar af aðalsögninni:

	Með <i>avere</i>		Með <i>essere</i>	
1. pers. et.	avessi lavorato	hefði unnið	fossi arrivato/a	væri kominn/komin
2. pers. et.	avessi lavorato	hefðir unnið	fossi arrivato/a	værir kominn/komin
3. pers. et.	avesse lavorato	hefði unnið	fosse arrivato/a	væri kominn/komin
1. pers. ft.	avessimo lavorato	hefðum unnið	fossimo arrivati/e	værum komnir/komnar
2. pers. ft.	aveste lavorato	hefðuð unnið	foste arrivati/e	væruð komnir/komnar
3. pers. ft.	avessero lavorato	hefðu unnið	fossero arrivati/e	væru komnir/komnar

Um liðnar tíðir í viðtengingarhætti gildir það sama og um nútíð og þátíð viðtengingarháttar, það er tíð sagnarinnar í aðalsetningunni (á undan *che*) sem ræður því hvort hin liðna tíð er núliðin eða þáliðin:

Spero che siano venuti   Ég vona að þeir hafi komið
Pensavano che tu fossi partito   Þeir héldu að þú hefðir farið

Boðháttur og nafnháttur

Boðháttur er notaður til að gefa fyrirmæli og skipanir: *Tak sæng þína og gakk!* Eðli málsins samkvæmt er hann eingöngu til í nútíð og ekki til í fyrstu persónu eintölu, bara í annarri og þriðju persónu (notað fyrir *tu* og *Lei*). Í fleirtölu er nútíð framsöguháttar notað sem boðháttur í fyrstu og annarri persónu. Þetta er eins á íslensku: *far þú* og *fari hann* í eintölu, *förum* og *farið þið* í fleirtölu. Til er boðháttur fyrir þriðju persónu fleirtölu, en hann er sjaldan notaður.

Boðháttur eintölu í reglulegum sögnum er sérkennilegur að því leyti að *-ere* og *-ire* sagnir beygjast eins og *-are* sagnir í nútíð, *tu vendi*, *Lei venda*, en röð endinganna snýst við í *-are* sögnunum, *tu venda*, *Lei vendi*. Boðháttur óreglulegra sagna er oftast óreglulegur.

	parl-are	vend-ere	part-ire	fin-ire
2. pers. et.	parl-a	vend-i	part-i	fin-isc-i
3. pers. et.	parl-i	vend-a	part-a	fin-isc-a
1. pers. ft.	parl-iamo	vend-iamo	part-iamo	fin-iamo
2. pers. ft.	parl-ate	vend-ete	part-ite	fin-ite
3. pers. ft.	parl-ino	vend-ano	part-ano	fin-isc-ano

Scusa! Scusi!
Dica!
Vada avanti dritto!

Afsakaðu! Afsakið þér!
Talið þér! (algengt ávarp afgreiðslufólks)
Haldið beint áfram! (þérun)

Nafnháttur sagna er sá háttur sem gefinn er upp í orðabókum; hann má eiginlega kalla hinn opinbera hátt sagnarinnar! Staða og hlutverk nafnháttar í setningum er oft svipuð og gerist í íslensku, hann stendur til að mynda með forsetningum og kemur í stað nafnorðs með sögnum:

Siamo pronti per partire
Dormire poco non fa bene

Við erum reiðubúin til að fara
Að sofa lítið er ekki hollt

En nafnháttur er líka notaður til að gefa fyrirmæli og skipanir, þar sem á íslensku væri ýmist notaður boðháttur eða nafnháttur:

Tirare. Spingere.
Girare a destra! Tenere la sinistra!

Toga. Ýta. (Þetta stendur t.d. á hurðum)
Beygja til hægri! Haldið ykkur til vinstri!

Þegar skipanirnar eru neitandi stendur nafnhátturinn með lýsingarhætti þátíðar. Það hljómar flókið, en er reyndar alveg eins á íslensku:

Vietato fumare
Vietato girare a destra
Vietato entrare

Bannað að reykja
Bannað að beygja til hægri
Aðgangur bannaður

Sérstakar sagnir

Háttarsagnir

Háttarsagnir standa ævinlega með öðrum sögnum og auka við merkingu þeirra. Aðalsögnin er þá í nafnhætti, en háttarsögnin beygist. Í ítölsku eru þrjár óreglulegar sagnir jafnan taldar í þessum flokki: *dovere*, *potere* og *volere* – *þurfa/eiga*, *geta/mega* og *vilja* (beyging þeirra er sýnd á bls. 49, 50 og 53).

Possiamo pagare?	Megum við borga?
Ho dovuto pagare	Ég þurfti að borga
Non vogliono pagare	Þeir vilja ekki borga

Einar og sér beygjast þessar háttarsagnir í samsettum tíðum með *avere*, en þegar þær standa með annarri sögn beygjast þær ýmist með *avere* eða *essere* – það er aðalsögnin sem ræður beygingunni:

Ho dovuto lavorare. Sono dovuto partire.	Ég þurfti að vinna. Ég þurfti að fara.
Lei ha voluto dormire, non e voluta andare a casa	Hún vildi sofa, hún vildi ekki fara heim.
Hanno potuto scrivere ma non sono potuti venire	Þeir/þau gátu skrifað en gátu ekki komið

Fleiri sagnir geta staðið á svipaðan hátt með aðalsögn í nafnhætti, en aðalsögnin dregur þá ekki *essere* inn í samsetta tíðbeygingu þeirra. Þarna má nefna óreglulegu sögnina *sapere* (að vita), og sagnir á borð við *conoscere* (að þekkja), *sentire* (að skynja) og *vedere* (að sjá). Háttarsagnirnar þrjár og *sapere* eiga það líka sameiginlegt að merking þeirra er breytileg eftir samhenginu í setningunni:

Devo cambiare vestiti	Ég þarf að skipta um föt
Ti devo quaranta euro	Ég skulda þér fjórtíu evrur
Devono arrivare all'una	Þeir eiga að koma klukkan eitt
È dovuto partire	Hann varð að fara
Posso uscire?	Má ég fara út?
Posso aiutare?	Get ég hjálpað?
Posso prendere?	Má taka (þetta)?
So cantare	Ég kann að syngja
L'ho saputo ieri	Ég vissi það í gær
Non saprei trovarlo	Ég mundi ekki geta fundið það
Che cosa vuoi? Voglio uscire	Hvað viltu? Ég vil fara út
Ho voluto farlo	Ég ákvað að gera það
Vorrei un bicchiere di acqua	Ég mundi þiggja glas af vatni

Ópersónulegar sagnir

Ýmsar sagnir eru notaðar án þess að neinn gerandi sé í setningunni, til dæmis sagnir sem lýsa veðri. Þessar ópersónulegu sagnir eru alltaf í þriðju persónu í setningunni. Á íslensku hefjast setningar með ópersónulegum sögnum oft á orðinu *það*:

Piove e nevica	Það rignir og snjóar
Stava nevicando	Það var að snjóa
Bisogna mangiare bene	Maður þarf að borða vel

Í samsettum tíðum beygjast ópersónulegar sagnir venjulega með hjálparsögninni *essere*, en sagnir um veðrið geta þó beygst með *avere*:

È successo ieri sera	Það gerðist í gærkvöld
È piovuto/Ha piovuto	Það snjóaði

Loks er rétt að rifja upp að ópersónulegar setningar, án sérstaks geranda, er líka hægt að mynda með ópersónulega fornafninu *si* (sjá bls. 15):

Come si dice Halló in italiano? Si dice Ciao	Hvernig er sagt Halló á ítölsku? Maður segir Ciao
--	---

Afturbeygðar sagnir

Sumar sagnir geta lýst atburðum þar sem gerandinn er sjálfur þolandi og er þá sagt að sögnin sé afturbeygð. Dæmi um það er *vestire, klæða*, sem afturbeygð er *vestir-si, klæða-st*. Í nafnhætti er aftasta stafnum *-e* sleppt og *-si* skeytt við í staðinn og þannig eru afturbeygðar sagnir gefnar upp í orðabókum. Viðskeytið *si* er svonefnt afturbeygt fornafn (sjá bls. 13) og í persónuháttum er það ekki viðskeyti heldur beygist með persónu og tölu sagnarinnar. Svona beygist *vestirsi* í nútíð framsöguháttar:

mi vesto	ég klæði mig	ci vestiamo	við klæðum okkur
ti vesti	þú klæðir þig	vi vestite	þið klæðið ykkur
si veste	hann klæðir sig	si vestono	þeir/þær klæða sig

Allar afturbeygðar sagnir mynda samsettar tíðir með *essere* (en aldrei með *avere*) og lýsingarháttur þátíðar þeirra beygist því með kyni og tölu sagnarinnar, eins og tíðkast í öllum samsettum sagnbeygingum með *essere* (sjá bls. 34)

Mi rado mentre ti lavi	Ég raka mig meðan þú þværð þér
Giuseppe si è raso e Maria si è lavata	Jósep rakaði sig og María þvoði sér
Le ragazze si sono sedute alla finestra	Stelpurnar sátu við gluggann
Non ci siamo potuti sposare	Þau þurftu ekki að giftast

Sagnirnar *stare* og *essere*

Sögnin *stare* er um margt lík sögninni *essere*, báðar eru þær þýðing á sögninni *ad vera* og ennfremur er lýsingarháttur þátíðar eins fyrir þær báðar, *stato*. En ákveðinn munur er á merkingu sagnanna og málvenju um notkun þeirra. Sögnin *essere* er hin beina þýðing á sögninni *ad vera* og ásamt *avere* myndar hún samsettar tíðir sagna. Sögnin *stare* er hins vegar notuð á eftirfarandi hátt:

- Með lýsingarhættinum *gerundio* til þess að lýsa verknaði sem er verið að framkvæma:
Sto aspettando il treno. Sta piovendo   Ég er að bíða eftir lestinni. Það rignir
- Með *per* + nafnhætti til að lýsa verknaði sem er um það bil að komast í framkvæmd:
Sto per uscire. Ti stavo per telefonare   Ég er að fara út. Ég var að fara að hringja í þig
- Til að vísa til staðsetningar:
Stanno in cima al colle   Þeir eru á toppnum á hæðinni
La sedia sta in cucina   Stóllinn er í eldhúsinu
- Til að vísa til bústaðar (eins og enska sögnin *to stay*):
Anna sta con lei   Anna býr hjá henni
Stiamo all'albergo   Við búum á hótelinu
- Til að tala um heilsu og líðan, samkvæmt málvenju oft sem hluta af ávarpi:
Come stai? Sto bene   Hvað segirðu? Allt fínt
Come sta tuo fratello? Sta meglio, grazie   Hvernig hefur bróðir þinn það? Takk, hann er betri

Með atviksorðunum *bene* og *male, vel* og *illa*, hafa sagnir *essere* og *stare* ólíka merkingu, annars vegar hvernig mál standa og hins vegar hvernig manni líður. Þegar andlag fornafna fylgir *stare* er síðan vísað til þess hvernig eitthvað fer manni:

Non c'è male	Það er ekki slæmt
Stai male? Sto meglio	Líður þér illa? Mér líður betur
Questa gonna ti sta bene	Þessi kjóll fer þér vel

Sögnin *fare*

Sögnin *fare* þýðir að gera eða framkvæma. Notkun hennar er samsvarandi ensku sögnunum *do* og *make*, en samsvarandi sögn eða sagnir er ekki að finna í íslensku. Málvenja ræður hvenær og hvernig

fare er notuð með öðrum orðum, eins og dæmin hér fyrir neðan sýna, en hún er jafnan notuð til að tala um veðrið:

Che tempo fa? Fa caldo. Fa bel tempo	Hvernig er veðrið? Það er heitt. Það er gott veður
Fare una domanda. Fare attenzione	Spyrja spurningar. Veita athygli
Fare una passeggiata. Fare una fotografia	Fara í gönguferð. Taka ljósmynd
Fare un viaggio. Fare le valige	Fara í ferð. Pakka í ferðatöskur
Fare un regalo. Fare una festa	Gefa gjöf. Halda veislu
Fare una doccia. Fare colazione	Fara í sturtu. Fá sér morgunmat
Fare bella figura. Farsi i capelli	Líta vel út. Greiða sér

Sögnin *sentire*

Sögnin *sentire*, að *skynja*, er regluleg sögn og því má segja að óþarfi sé að fjalla sérstaklega um hana í riti um málfræði, en sérstaða hennar er sú fjölbreytta merking sem hún flytur. Nánar tiltekið getur hún lýst tilfinningalegu ástandi, eins og enska sögnin *to feel*, en auk þess sem hún er notuð til að lýsa því sem öll skynfæri nema sjónin verða vör við; nefnilega heyrn, bragði, lykt og snertingu.

Ci sentiamo come a casa nostra	Okkur líður eins og heima hjá okkur
Come ti senti? Mi sento bene (sögnin <i>sentirsi</i>)	Hvernig líður þér? Mér líður vel
Hai sentito quel rumore?	Heyrðirðu þetta hljóð?
Senti il vino in questo sugo? Lo sento	Finnurðu bragð af víninu í sósunni? Ég finn það
Sentite un odore? Sentiamo un buon profumo	Finnið þið lykt? Við finnum góðan ilm
Sento il polso	Ég finn púlsinn
Senti! Scusa. Senta! Scusi.	Heyrðu! Afsakaðu. Heyrið þér! Afsakið.

Önnur sértækari orð eru til sem lýsa heyrn, bragði og lykt. Sögnin *ascoltare* þýðir að hlusta en *udire* að heyra, *gustare* að smakka og *odore* að finna lykt. Í daglegu tali er þó algengast að nota *sentire* í stað þessara sagna.

Reglulegar sagnir

Reglulegar sagnir skiptast í þrjá flokka eftir endingu í nafnhætti: *-are*, *-ere* og *-ire* sagnir. Síðast nefndi flokkurinn skiptist síðan í tvennt, því sumar *-ire* sagnir skjóta inn *-isc-* á undan beygingarendingunni í nútíð eintölu og í 3. persónu fleirtölu. Hver af þessum fjórum flokkum beygist með sínu sérstaka lagi.

Beyging nútíðar er ólík milli beygingaflokkanna fjögurra. Aðrar tíðir hafa sömu beygingarendingu, en skjóta inn *a-*, *e-* eða *i-* hljóði á undan henni. Í yfirlitinu hér fyrir neðan er þetta svona:

- Í þátíð eru sömu endingar í öllum flokkum á eftir innskotunum *av*, *ev* og *iv*.
- Í framtíð og skildagatíð eru sömu endingar í öllum flokkum á eftir innskotunum *er* og *ir*.

Á næstu tveimur blaðsíðum eru sýndar allar ósamsettar beygingar fjögurra sagna, *parlare*, *vendere*, *dormire* og *capire*, sem eru fulltrúar hinna fjögurra beygingarflokka. Ekki þarf að sýna samsettar beygingar því þar er það einungis hjálparsögnin (*avere* eða *essere*) sem beygist, en aðalsögnin stendur í lýsingarhætti þátíðar.

Loks er rétt að nefna tvenns konar breytingar á stafsetningu *-are* sagna í framtíð og skildagatíð:

- Sagnir sem enda á *-ciare* og *-giare* fella burt *i*: *cominc-erò*, *mang-erò*
- Sagnir sem enda á *-care* og *-gare* skjóta inn *h*: *gioch-erò*, *pagh-erò*

Yfirlit um endingar reglulegra sagna í framsöguhætti og skildagatíð

	Nútíð	Þátíð	Framtíð	Skildagatíð	
-are	-o	-av·o	-er·ò	-er·ei	
	-i	-av·i		-er·ai	-er·esti
	-a	-av·a		-er·à	-er·ebbe
	-iamo	-av·amo		-er·emo	-er·emmo
	-ate	-av·ate		-er·ete	-er·este
	-ano	-av·ano		-er·anno	-er·ebbero
	-ere	-o		-ev·o	
-i		-ev·i			
-e		-ev·a			
-iamo		-ev·amo			
-ete		-ev·ate			
-ono		-ev·ano			
-ire		-o	-iv·o	-ir·ò	
	-i	-iv·i	-ir·ai		-ir·esti
	-e	-iv·a	-ir·à		-ir·ebbe
	-iamo	-iv·amo	-ir·emo		-ir·emmo
	-ite	-iv·ate	-ir·ete		-ir·este
	-ono	-iv·ano	-ir·anno		-ir·ebbero
	-ire	-isc·o			
-isc·i					
-isc·e					
-iamo					
-ite					
-isc·ono					

Beygingar reglulegra sagna í ósamsettum tíðum

parl·are – að tala

Framsöguháttur			
Nú tíð	Þá tíð	Fram tíð	Sögu tíð
parl·o	parl·avo	parl·erò	parl·ai
parl·i	parl·avi	parl·erai	parl·asti
parl·a	parl·ava	parl·erà	parl·ò
parl·iamo	parl·avamo	parl·eremo	parl·ammo
parl·ate	parl·avate	parl·erete	parl·aste
parl·ano	parl·avano	parl·eranno	parl·arono

Viðtengingarháttur	Boðháttur
Nú tíð	Nú tíð
parl·i	–
parl·i	parl·a
parl·i	parl·i
parl·iamo	parl·iamo
parl·iate	parl·ate
parl·ino	parl·ino

Lýsingarhættir	
Lh. þá tíðar: parl·ato	Lh. nú tíðar: parl·ante
	Gerundio: parl·ando

vend·ere – að selja

Framsöguháttur			
Nú tíð	Þá tíð	Fram tíð	Sögu tíð
vend·o	vend·evo	vend·erò	vend·ei/ vend·etti
vend·i	vend·evi	vend·erai	vend·esti
vend·e	vend·eva	vend·erà	vend·è/ vend·ette
vend·iamo	vend·evamo	vend·eremo	vend·emmo
vend·ete	vend·evate	vend·erete	vend·este
vend·ono	vend·evano	vend·eranno	vend·erono/ vend·ettero

Viðtengingarháttur	Boðháttur
Nú tíð	Nú tíð
vend·a	–
vend·a	vend·i
vend·a	vend·a
vend·iamo	vend·iamo
vend·iate	vend·ete
vend·ano	vend·ano

Lýsingarhættir	
Lh. þá tíðar: vend·uto	Lh. nú tíðar: vend·ente
	Gerundio: vend·endo

dormire – að sofa

Framsöguháttur

Nútið	Þátið	Framtíð	Sögotíð
dorm-o	dorm-ivo	dorm-irò	dorm-ii
dorm-i	dorm-ivi	dorm-irai	dorm-isti
dorm-e	dorm-iva	dorm-irà	dorm-ì
dorm-iamo	dorm-ivamo	dorm-iremo	dorm-immo
dorm-ite	dorm-ivate	dorm-irete	dorm-iste
dorm-ono	dorm-ivano	dorm-iranno	dorm-irono

Viðtengingarháttur

Nútið	Þátið	Skildagatíð	Boðháttur
dorm-a	dorm-issi	dorm-irei	–
dorm-a	dorm-issi	dorm-iresti	dorm-i
dorm-a	dorm-isse	dorm-irebbe	dorm-a
dorm-iamo	dorm-issimo	dorm-iremmo	dorm-iamo
dorm-iate	dorm-iste	dorm-ireste	dorm-ite
dorm-ano	dorm-issero	dorm-irebbero	dorm-ano

Boðháttur

Lýsingarhættir

Lh. þátiðar: dorm-ito

Lh. nútiðar: dorm-ente

Gerundio: dorm-endo

capire – að skilja

Framsöguháttur

Nútið	Þátið	Framtíð	Sögotíð
capisc-o	cap-ivo	cap-irò	cap-ii
capisc-i	cap-ivi	cap-irai	cap-isti
capisc-e	cap-iva	cap-irà	cap-ì
cap-iamo	cap-ivamo	cap-iremo	cap-immo
cap-ite	cap-ivate	cap-irete	cap-iste
capisc-ono	cap-ivano	cap-iranno	cap-irono

Viðtengingarháttur

Nútið	Þátið	Skildagatíð	Boðháttur
capisc-a	cap-issi	cap-irei	–
capisc-a	cap-issi	cap-iresti	cap-isci
capisc-a	cap-isse	cap-irebbe	cap-isca
cap-iamo	cap-issimo	cap-iremmo	cap-iamo
cap-iate	cap-iste	cap-ireste	cap-ite
capisc-ano	cap-issero	cap-irebbero	capisc-ano

Boðháttur

Lýsingarhættir

Lh. þátiðar: cap-ito

Lh. nútiðar: cap-ente

Gerundio: cap-endo

Óreglulegar sagnir

Óreglulegar sagnir enda nær allar á *-are*, *-ere* eða *-ire*, eins og reglulegar sagnir gera. Undantekningar eru fáeinar sagnir sem enda á *-arre*, *-orre* og *-urre*, til dæmis *tradurre*, að þýða eða túlka.

Hér á eftir eru sýndar beygingar fimmtán algengra óreglulegra sagna sem bæði taka breytingum í orðstofni og hafa nokkuð aðrar beygingarendingar en reglulegar sagnir. Óreglulegar sagnir er talsvert fleiri en þessar; nokkrar eru álíka óreglulegar og þær sem hér eru sýndar, en flestar eru þó einungis óreglulegar í stökum tíðum eða háttum. Rétt eins og aðrar sagnir beygjast flestar óreglulegar sagnir með hjálparsögninni *avere* í samsettum tíðum og það er því tekið fram þegar svo er ekki.

Enda þótt óreglulegu sagnirnar sem hér eru sýndar hafi oft aðrar beygingarendingar en reglulegar sagnir eru beygingarendingar þeirra líka stundum reglulegar, þótt orðstofninn taki kannski breytingum. Til þess að leggja áherslu á þessa reglusemi í óreglunni eru beygingarendingarnar sýndar aðskildar frá orðstofni þegar þær fylgja reglunni. Þegar enginn aðskilnaður er gerður milli orðstofns og endingar er beygingarendingin á einhvern hátt óregluleg.

Sumar óreglulegar sagnir flakka á milli flokka í beygingarendingum, til að mynda *-are* sögnin *dare* sem í þátíð viðtengingarháttar beygist eins og regluleg *-ere* sögn. Hér er litið á þessa hegðun sem óreglulega og enginn aðskilnaður er gerður milli orðstofns og endingar.

Að vísu er ekki hægt að gefa neinar reglur um beygingu óreglulegra sagna, en þó má benda á tvennt sem vert er að gæta að:

- Þátíð sagnanna er regluleg, bæði í framsöguhátti og viðtengingarhátti. Undantekning er óreglulegasta sögnin, *essere*, og fyrrnefnt frávik *dare* í viðtengingarhátti.
- Framtíð allra sagnanna er óregluleg og svo er um yfirleitt um óreglulegar sagnir. Algengt er að sleppa úr innskotshljóðunum (í stað *av-erò* kemur *avró*) og því fylgir stundum tvöföldun samhljóða (í stað *bev-erò* kemur *berrò*).

andare – að fara

Framsöguháttur			
Nú tíð	Þátíð	Framtíð	Sögutíð
vad·o	and·avo	andrò	and·ai
va·i	and·avi	andrai	and·asti
v·a	and·ava	andrà	and·ò
and·iamo	and·avamo	andremo	and·ammo
and·ate	and·avate	andrete	and·aste
vanno	and·avano	andranno	and·arono

Viðtengingarháttur			Boðháttur
Nú tíð	Þátíð	Skildagatíð	Nú tíð
vada	and·assi	andrei	–
vada	and·assi	andresti	vai
vada	and·asse	andrebbe	vada
and·iamo	and·assimo	andremmo	and·iamo
and·iate	and·aste	andreste	and·iate
vadano	and·assero	andrebbero	vadano

Lýsingarháttir	
----------------	--

Lh. þátíðar: and·ato

Hjálparsögn: essere

Lh. nútíðar: and·ante

Gerundio: and·ando

avere – að hafa

Framsöguháttur			
Nútið	Pátíð	Framtíð	Sögutíð
h-o	av·evo	avrò	ebbi
ha-i	av·evi	avrai	av·esti
ha	av·eva	avrà	ebbe
abb·iamo	av·evamo	avremo	av·emmo
av·ete	av·evate	avrete	av·este
hanno	av·evano	avranno	ebb·erono

Viðtengingaráttur			Boðháttur
Nútið	Pátíð	Skildagatíð	Nútið
abbi·a	av·essi	avrei	–
abbi·a	av·essi	avresti	abb·i
abbi·a	av·esse	avrebbe	abbi·a
abb·iamo	av·essimo	avremmo	abb·iamo
abb·iate	av·este	avreste	abbiate
abbi·ano	av·essero	avrebbero	abbi·ano

Lýsingarhættir	
Lh. pátíðar: av·uto	Lh. nútiðar: av·ente
	Gerundio: av·endo

bere – að drekka (var upprunalega *bevere*)

Framsöguháttur			
Nútið	Pátíð	Framtíð	Sögutíð
bev·o	bev·evo	berrò	bevvi/bev·etti
bev·i	bev·evi	berrai	bev·esti
bev·e	bev·eva	berrà	bevve/bev·ette
bev·iamo	bev·evamo	berremo	bev·emmo
bev·ete	bev·evate	berrete	bev·este
bev·ono	bev·evano	berranno	bevvero/bev·ettero

Viðtengingaráttur			Boðháttur
Nútið	Pátíð	Skildagatíð	Nútið
bev·a	bev·essi	berrei	–
bev·a	bev·essi	berresti	bev·i
bev·a	bev·esse	berrebbe	bev·a
bev·iamo	bev·essimo	berremmo	bev·iamo
bevete	bev·este	berreste	bev·ete
bev·ano	bev·essero	berrebbero	bev·ano

Lýsingarhættir	
Lh. pátíðar: bev·uto	Lh. nútiðar: bev·ente
	Gerundio: bev·endo

dare – að gefa

Framsöguháttur			
Nútið	Pátíð	Framtíð	Sögutíð
d·o	d·avo	darò	diedi/detti
da·i	d·avi	darai	desti
d·à	d·ava	darà	diede/dette
d·iamo	d·avamo	daremo	demmo
d·ate	d·avate	darete	deste
danno	d·avano	daranno	diedero/dettero

Viðtengingaráttur			Boðháttur
Nútið	Pátíð	Skildagatíð	Nútið
dia	dessi	darei	–
dia	dessi	daresti	dai
dia	desse	darebbe	dia
d·iamo	dessimo	daremmo	d·iamo
d·iate	deste	dareste	d·ate
diano	dessero	darebbero	diano

Lýsingarhættir	
Lh. þátíðar: d·ato	Lh. nútiðar: d·ante
	Gerundio: d·ando

dire – að segja (var upprunalega *dicere*)

Framsöguháttur			
Nútið	Pátíð	Framtíð	Sögutíð
dic·o	dic·evo	dirò	dissi
dic·i	dic·evi	dirai	dic·esti
dic·e	dic·eva	dirà	disse
dic·iamo	dic·evamo	diremo	dic·emmo
dite	dic·evate	direte	dic·este
dic·ono	dic·evano	diranno	dissero

Viðtengingaráttur			Boðháttur
Nútið	Pátíð	Skildagatíð	Nútið
dic·a	dic·essi	direi	–
dic·a	dic·essi	diresti	di
dic·a	dic·esse	direbbe	dic·a
dic·iamo	dic·essimo	diremmo	dic·iamo
dic·iate	dic·este	direste	dite
dic·ano	dic·essero	direbbero	dic·ano

Lýsingarhættir	
Lh. þátíðar: detto	Lh. nútiðar: dic·ente
	Gerundio: dic·endo

dovere – að þurfa

Framsöguháttur			
Nútið	Þátið	Framtíð	Sögutíð
dev-o	dov-evo	dovrò	dov-ei/ dov-etti
dev-i	dov-evi	dovrai	dov-esti
dev-e	dov-eva	dovrà	dov-è/ dov-ette
dobb-iamo	dov-evamo	dovremo	dov-emmo
dov-ete	dov-evate	dovrete	dov-este
dev-ono	dov-evano	dovranno	dov-erono/ dov-ettero

Viðtengingaráttur			Boðháttur
Nútið	Þátið	Skildagatíð	Nútið
debb-a	dov-essi	dovrei	–
debb-a	dov-essi	dovresti	dev-i
debb-a	dov-esse	dovrebbe	debb-a
dobb-iamo	dov-essimo	dovremmo	dobb-iamo
dobb-iate	dov-este	dovreste	dev-ete
debb-ano	dov-essero	dovrebbero	debb-ano

Lýsingarhættir	
Lh. þátíðar: dov-uto	Lh. nútiðar: dov-ente
Hjálparsögn: Ýmist, sjá bls. 40	Gerundio: dov-endo

essere – að vera

Framsöguháttur			
Nútið	Þátið	Framtíð	Sögutíð
son-o	ero	sarò	fui
se-i	eri	sarai	fosti
è	era	sarà	fu
s-iamo	eravamo	saremo	fummo
si-ete	eravate	sarete	foste
s-ono	erano	saranno	furono

Viðtengingaráttur			Boðháttur
Nútið	Þátið	Skildagatíð	Nútið
si-a	fossi	sarei	–
si-a	fossi	saresti	si-i
si-a	fosse	sarebbe	si-a
s-iamo	fossimo	saremmo	s-iamo
s-iate	foste	sareste	si-ate
si-ano	fossero	sarebbero	si-ano

Lýsingarhættir	
Lh. þátíðar: stato	Lh. nútiðar: ess-ente
Hjálparsögn: essere	Gerundio: ess-endo

fare – að gera, að framkvæma (var upprunalega *facere*)

Framsöguháttur

Nútið	Þátið	Framtíð	Sögotið
facci-o	fac-evo	farò	feci
fa-i	fac-evi	farai	fac-esti
fa	fac-eva	farà	fece
facc-iamo	fac-evamo	faremo	fac-emmo
fate	fac-evate	farete	fac-este
fanno	fac-evano	faranno	facero

Viðtengingaráttur

Nútið	Þátið	Skildagatið	Boðháttur
facci-a	fac-essi	farei	Nútið
facci-a	fac-essi	faresti	–
facci-a	fac-esse	farebbe	fa-i
facc-iamo	fac-essimo	faremmo	facci-a
facc-iate	fac-este	fareste	facc-iamo
facci-ano	fac-essero	farebbero	fate
			facci-ano

Lýsingarhættir

Lh. þátiðar: fatto

Lh. nútiðar: fac-ente

Gerundio: fac-endo

potere – að geta

Framsöguháttur

Nútið	Þátið	Framtíð	Sögotið
poss-o	pot-evo	potrò	pot-ei/pot-etti
puo-i	pot-evi	potrai	pot-esti
può	pot-eva	potrà	pot-é\pot-ette
poss-iamo	pot-evamo	potremo	pot-emmo
pot-ete	pot-evate	potrete	pot-este
poss-ono	pot-evano	potranno	pot-erono/pot-ettero

Viðtengingaráttur

Nútið	Þátið	Skildagatið	Boðháttur
poss-a	pot-essi	potrei	Nútið
poss-a	pot-essi	potresti	
poss-a	pot-esse	potrebbe	
poss-iamo	pot-essimo	potremmo	
poss-iate	pot-este	potreste	
poss-ano	pot-essero	potrebbero	

Lýsingarhættir

Lh. þátiðar: pot-uto

Lh. nútiðar: pot-ente

Hjálparsögn: Ýmist, sjá bls. 40

Gerundio: pot-endo

sapere – að vita

Framsöguháttur			
Nútið	Pátíð	Framtíð	Sögutíð
s·o	sap·evo	saprò	seppi
sa·i	sap·evi	saprai	sap·esti
sa	sap·eva	saprà	seppe
sapp·iamo	sap·evamo	sapremo	sap·emmo
sap·ete	sap·evate	saprete	sap·este
sanno	sap·evano	sapranno	seppero

Viðtengingarháttur			Boðháttur
Nútið	Pátíð	Skildagatíð	Nútið
sappi·a	sap·essi	saprei	–
sappi·a	sap·essi	sapresti	sapp·i
sappi·a	sap·esse	saprebbe	sappi·a
sapp·iamo	sap·essimo	sapremmo	sapp·iamo
sapp·iate	sap·este	sapreste	sap·ete
sappi·ano	sap·essero	saprebbero	sappi·ano

Lýsingarhættir	
Lh. þátíðar: sap·uto	Lh. nútiðar: sapi·ente
	Gerundio: sap·endo

stare – að vera (til staðar)

Framsöguháttur			
Nútið	Pátíð	Framtíð	Sögutíð
st·o	st·avo	starò	stetti
sta·i	st·avi	starai	stesti
st·a	st·ava	starà	stette
st·iamo	st·avamo	staremo	stemmo
st·ate	st·avate	starete	steste
stanno	st·avano	staranno	stettero

Viðtengingarháttur			Boðháttur
Nútið	Pátíð	Skildagatíð	Nútið
stia	stessi	starei	–
stia	stessi	staresti	stai
stia	stesse	starebbe	stia
st·iamo	stessimo	staremmo	st·iamo
st·iate	steste	stareste	st·ate
stiano	stessero	starebbero	stiano

Lýsingarhættir	
Lh. þátíðar: st·ato	Lh. nútiðar: st·ante
	Gerundio: st·ando

tradurre – að þýða, túlka

Framsöguháttur			
Nútið	Þátið	Framtíð	Sögotið
traduc-o	traduc-evo	tradurrò	tradussi
traduc-i	traduc-evi	tradurrai	traduc-esti
traduc-e	traduc-eva	tradurrà	tradusse
traduc-iamo	traduc-evamo	tradurremo	traduc-emmo
traduc-ete	traduc-evate	tradurrete	traduc-este
traduc-ono	traduc-evano	tradurranno	tradussero

Viðtengingaráttur			Boðháttur
Nútið	Þátið	Skildagatið	Nútið
traduc-a	traduc-essi	tradurrei	–
traduc-a	traduc-essi	tradurresti	traduc-i
traduc-a	traduc-esse	tradurrebbe	traduc-a
traduc-iamo	traduc-essimo	tradurremmo	traduc-iamo
traduc-iate	traduc-este	tradurreste	traduc-ete
traduc-ano	traduc-essero	tradurrebbero	traduc-ano

Lýsingarhættir	
Lh. þátiðar: tradotto	Lh. nútiðar: traduc-ente
	Gerundio: traduc-endo

uscire – að fara út

Framsöguháttur			
Nútið	Þátið	Framtíð	Sögotið
esc-o	usc-ivo	usc-irò	usc-ii
esc-i	usc-ivi	usc-irai	usc-isti
esc-e	usc-iva	usc-irà	usc-ì
usc-iamo	usc-ivamo	usc-iremo	usc-immo
usc-ite	usc-ivate	usc-irete	usc-iste
esc-ono	usc-ivano	usc-iranno	usc-irono

Viðtengingaráttur			Boðháttur
Nútið	Þátið	Skildagatið	Nútið
esc-a	usc-issi	usc-irei	–
esc-a	usc-issi	usc-iresti	esc-i
esc-a	usc-isse	usc-irebbe	esc-a
usc-iamo	usc-issimo	usc-iremmo	usc-iamo
usc-iate	usc-iste	usc-ireste	usc-ite
esc-ano	usc-issero	usc-irebbero	esc-ano

Lýsingarhættir	
Lh. þátiðar: usc-ito	Lh. nútiðar: usc-ente
Hjálparsögn: essere	Gerundio: usc-endo

venire – að koma

Framsöguháttur			
Nútið	Þátið	Framtíð	Sögotíð
veng·o	ven·ivo	verrò	venni
vien·i	ven·ivi	verrai	ven·isti
vien·e	ven·iva	verrà	venne
ven·iamo	ven·ivamo	verremo	ven·immo
ven·ite	ven·ivate	verrete	ven·iste
veng·ono	ven·ivano	verranno	vennero

Viðtengingarháttur			Boðháttur
Nútið	Þátið	Skildagatíð	Nútið
veng·a	ven·issi	verrei	–
veng·a	ven·issi	verresti	vien·i
veng·a	ven·isse	verrebbe	veng·a
ven·iamo	ven·issimo	verremmo	ven·iamo
ven·iate	ven·iste	verreste	ven·ite
veng·ano	ven·issero	verrebbero	veng·ano

Lýsingarhættir	
Lh. þátiðar: venuto	Lh. nútiðar: ven·ente
	Gerundio: ven·endo

volere – að vilja

Framsöguháttur			
Nútið	Þátið	Framtíð	Sögotíð
vogli·o	vol·evo	vorrò	volti
vuol·i	vol·evi	vorra	vol·esti
vuol·e	vol·eva	vorrà	volle
vogl·iamo	vol·evamo	vorremo	vol·emmo
vol·ete	vol·evate	vorrete	vol·este
vogli·ono	vol·evano	vorranno	vollero

Viðtengingarháttur			Boðháttur
Nútið	Þátið	Skildagatíð	Nútið
vogli·a	vol·essi	vorrei	–
vogli·a	vol·essi	vorresti	vogl·i
vogli·a	vol·esse	vorrebbe	vogli·a
vogl·iamo	vol·essimo	vorremmo	vogl·iamo
vogl·iate	vol·este	vorreste	vogl·iate
vogli·ano	vol·essero	vorrebbero	vogli·ano

Lýsingarhættir	
Lh. þátiðar: vol·uto	Lh. nútiðar: vol·ente
Hjálparsögn: Ýmist, sjá bls. 40	Gerundio: vol·endo